

RODINA

GRUDA

VSEBINA

Slovenci smo dobili svoj prvi skupščinski dom

France Seonik:

Več pšenice, koruze, krompirja

Leopold Krese:

Razdelitev dohodkov gospodarskih organizacij in plače delavcev

M. N.:

Domovi za upokojence v Sloveniji

Peter Romanič:

Malo po Dolenjski

Iz dela naših društev v Franciji

Leo Poljšak, Cleveland

Počitniška farma društev SNP J v Clevelandu

Co. A. K.:

Petindvajset let organizacije Progressivnih Slovenk Amerike

Igo Gruden:

Materina uspavanka (pesem)

4. julija — na svidenje ob Zbiljskem jezeru!

Dr. Fr. Vatovec:

Letošnje prireditve VII. ljubljanskega festivala

Tomo Brejc:

Nikoli več

Franc Forstnerič:

Osamljene žene v gorah

Tone Šabec, Cleveland:

Glasbena matica in njen učitelj Tone Šubelj

Po domači deželi

Franc Sikošek, Gladbeck:

Tako je bilo nekoč v Westfaliji

Jože Zupančič:

Murska Sobota nekdanj in danes

Ina Slokan:

Dva pomembna kulturna dogodka

Drobne kulturne vesti

Domovina na tujih tleh

Rojaki pišejo

Mladi rod

Franc Kosmač:

Očka Orel

Drobtinice

Slika na naslovni strani:

France Močnik: Pomlad na Ukancu

VII. LJUBLJANSKI FESTIVAL

DRAMA

M. Držič: BOTER ANDRAZ

Izvedba: Drama Slovenskega narodnega gledališča Ljubljana

Platon: POSLEDNJI DNEVI SOKRATA

Izvedba: Eksperimentalno gledališče pri ljubljanskem festivalu

OPERA

G. Verdi: AIDA

Izvedba: Opera Slovenskega narodnega gledališča Ljubljana

S. Sulek: KORIOLAN

Izvedba: Opera Hrvatskega narodnega gledališča Zagreb

G. Bizet: CARMEN

Izvedba: Opera Hrvatskega narodnega gledališča Zagreb

KONCERTI

LONDONSKA FILHARMONIJA

VEČER OPERNIH ARIJ

Pojejo jugoslovanski solisti, ki sodelujejo na inozemskih odnih. Spremlja orkester Radia-Televizije Ljubljana

SLOVENSKI SOLISTI

BALET

Lhotka: VRAG NA VASI

Izvedba: Balet opere Hrvatskega narodnega gledališča Zagreb

Papandopulo: ZETEV

Izvedba: Balet opere Hrvatskega narodnega gledališča Rijeka

FOLKLORA

VEČER JUGOSLOVANSKE FOLKLORE

Izvedba: Akademski folklorni ansambel »France Marolt«, Ljubljana

RAZSTAVE

III. GRAFIČNA RAZSTAVA

Moderna galerija Ljubljana

SREDNJEVEŠKE FRESKE NA SLOVENSKEM

Narodna galerija Ljubljana

PEČA NA SLOVENSKEM

Etnografski muzej Ljubljana

RAZVOJ SLOVENSKE DRAMATIKE

Narodna in univerzitetna knjižnica Ljubljana

Lepa hvala vsem, ki so nam v tem mesecu poslali naslove novih naročnikov. Posnemajte jih!

UREDNIŠTVO »RODNE GRUDE«

Rodna gruda, glasilo Slovenske izseljenske matice v Ljubljani. — Ureja uredniški odbor — Odgovorni urednik Tomo Brejc. — Izhaja dvanajstkrat na leto. — Poština plačana v gotovini. — Naročnina: ZDA letno 3 dolarje, — Francija letno 600 frankov, — Belgija letno 90 frankov, — Holandija letno 7 guld, — Nemčija letno 8 DM, — Italija letno 1000 lir, — Avstrija letno 40 šilingov, — Anglija letno 1 funt, — Avstralija letno 1 avstralski funt, — Argentina letno 50 pezov, — Jugoslavija letno 750 dinarjev. — Uredništvo in uprava: Slovenska izseljenska matica, Ljubljana, Cankarjeva cesta 1/II. — Rokopisov ne vračamo — Čekovni račun pri Komunalni banki 600-704/3-155

Rodna

gruda

Ilustrirana revija Slovenske izseljenske matice v Ljubljani

ST. 3

MAREC 1959

LETO VI.

SLOVENCİ SMO DOBILI SVOJ SKUPŠČINSKI DOM

Devetnajstega februarja so se ljudski poslanci Slovenije zbrali na svojem prvem letošnjem zasedanju republiške ljudske skupščine. S tem zasedanjem je bil povezan tudi pomemben zgodovinski dogodek — otvoritev novega skupščinskega doma. Otvoritev je bila prav na dan, ko je pred petnajstimi leti v srcu Bele krajine v Črnomlju prvič zasedal Slovenski narodnoosvobodilni svet — prvi slovenski parlament.

Novi slovenski skupščinski dom v Ljubljani je predal svojemu namenu predsednik Ljudske skupščine Miha Marinko, ki je zaželel vsem poslancem mnogo uspeha pri letošnjem delu. Nato pa je prebral pozdravno brzojavko iz Črnomlja, v kateri so občani ob petnajsti obletnici zasedanja Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta poslali čestitke slovenskemu parlamentu v novem domu, želeč jim uspehe pri usmerjanju, proučevanju in odločanju o političnih in gospodarskih zadevah naše republike.

»Prijetno dolžnost imam,« je naglasil predsednik Ljudske skupščine, »da vas poslance in številne povabljenе goste pozdravim v novem skupščinskem domu. Zdi se mi prav, da se pri tem spomnimo nekaterih okoliščin, ki opravičujejo današnjo skromno otvoritveno slovesnost.

Slovenski narod v vsej svoji zgodovini, podjarmljevan in zatiran, kakor je bil, ni imel svojih suverenih pravic, zato tudi ni imel svojega predstavnškega doma. Suverene pravice in svobodo si je ramo ob rami z vsemi jugoslovanskimi narodi izbojeval šele v minuli vojni. Toda zaradi mnogih in nadvse perečih potreb povojne gospodarske obnove, potreb razvoja proizvodjalnih sil in sredstev ter zadovoljevanja raznih drugih akutnih socialnih in družbenih nalog, celo desetletje po osvoboditvi

ni dovoljevalo uresničenja zamisli po lastni stavbi Ljudske skupščine slovenskega naroda.

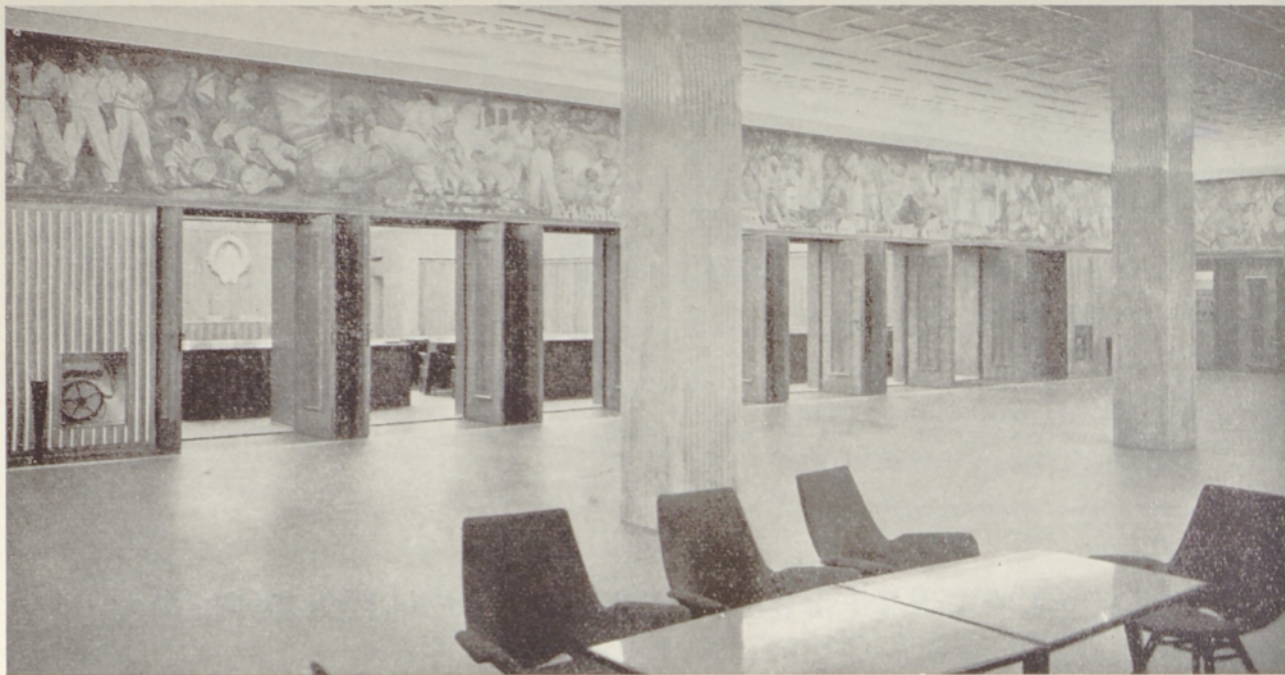
Vse do današnjega dne je Ljudska skupščina gostovala po zasilno adaptiranih prostorih. Zato je danes dejstvo, da ta nova hiša, taka kot je, predstavlja pomemben zgodovinski dogodek. Danes ob petnajstletnici prvega zasedanja SNOS v Črnomlju dobiva slovenski narod svojo prvo parlamentarno stavbo.«

Novi skupščinski dom, ki bo odslej središče slovenskega gospodarsko-političnega delovanja in sedež našega najvišjega predstavništva, so okrasili najvidnejši slovenski umetniki. Slikar Slavko Pengov je v avli pred skupščinsko dvorano ustvaril veliko fresko, ki na vseh štirih stenah v širok pas niza podobe, ki prikazujejo zgodovino Slovencev od prvih dob priselitve do danes. Kiparja Zdenko Kalin in Karel Putrih pa sta pri vhodu postavila vrsto kipov, ki ponazarjajo različne dejavnosti gospodarstva, umetnosti in znanosti.

Na prvem letošnjem zasedanju so poslanci predvsem proučili poročilo o delu izvršnega sveta (vlade) v preteklem letu. Po ustavnem zakonu mora namreč ta svet vsako leto poročati Ljudski skupščini (parlamentu), kaj in kako je delal, in jih opozoriti na probleme, ki so ostali nerešeni.

Preteklo leto je pomenilo pomemben korak pri utrjevanju in razvoju občin. Obenem se je družbeno samoupravljanje poglobilo tako kot na področju gospodarstva tudi na področju drugih dejavnosti. Delavsko samoupravljanje v podjetjih postaja vedno pomembnejša družbeno-politična osnova naše socialistične demokracije. V lanskem letu je bilo izvoljenih v delavske svete, ki imajo nad 30 zaposlenih, 21.115 članov. V upravne odbore teh podjetij pa 7.145 članov.

Avla pred skupščinsko dvorano, okrašena s freskami akademskega slikarja Slavka Pengova, ki predstavljajo prizore iz zgodovine Slovencev

Klubske prostori v novem skupščinskem domu. Slike na steni, delo akademskega slikarja Franceta Miheliča, predstavljajo kurentovanje, trgatev in zelenega Jurija

France Seonik:

Več pšenice, koruze in krompirja

V državnem tekmovanju za visoke hektarske donose je bila dodeljena kmetijskemu gospodarstvu Radvanje pri Mariboru nagrada milijon dinarjev za dosežen velik uspeh v pridelovanju koruze. Na površini nekaj nad 2 ha je to posestvo doseglo povprečen hektarski donos 102.29 metrskega stota. Kmetijsko posestvo Rakičan pri Murski Soboti pa je na 20 hektarov pridelalo 58.9 metrskega stota italijanske pšenice na hektar.

Kdo bi pred leti še verjel, da je mogoče na enem samem hektaru pridelati 100 metrskih sto-

tov koruze in blizu 60 stotov pšenice in to celo v Sloveniji, ki nima tako ugodnih naravnih pogojev, kakor na primer Vojvodina, kjer danes dosežejo še višje donose. V lanskem tekmovanju je 10 posestev na tekmovalnih površinah doseglo donose nad 100 stotov koruze. Skoraj neverjetno se nam zdi, kar so dosegli v kmetijskem kombinatu »Beograd«, kjer so na površini 2 ha z namakanjem pridelali v povprečju 198.5 stota na hektar, brez namakanja pa na drugi površini 165.2 stota. Za ta izreden uspeh je kombinat »Beograd« prejel

dvakrat nagrado po 10 milijonov dinarjev. Prav tako bi se nam pred leti zdeli fantastični donosi 70 do 90 stotov pšenice na hektar. V lanskem tekmovalju pa je 11 tekmovalnih posestev pridelalo nad 70 stotov. Nagrado 10 milijonov dinarjev za razpisano donos nad 90 stotov je prejelo kmetijsko posestvo Vinkovci, ki je na dveh ha pridelalo 91,5 metrskega stota na hektar.

Po teh izrednih tekmovalnih uspehih, ki jih nameravajo posestva v letošnjem gospodarskem letu še prekositi, si moramo znova zastaviti vprašanje, ali so res tako nerealni in fantastični načrti tistih, ki vztrajno zatrjujejo, da bomo lahko tudi v rednem pridelovanju izven tekmovalnih pogojev prisilili zemljo, da nam bo dajala 40 do 50 stotov pšenice in 50 do 60 stotov koruze na hektar ter sorazmerno višje donose pri drugih pridelkih. Če bomo pravilno zgrabili in najsodobneje obdelovali zemljo na velikih površinah, bomo lahko na mnogo manjši skupni površini in ceneje kakor danes pridelali ne le tisto, kar danes pridelamo, marveč tudi tisto, kar moramo sedaj še uvažati, pa bomo poleg tega imeli še več pridelkov in mesa za izvoz.

Od uresničenja takšnih načrtov nismo več tako daleč. Res gre pri tekmovalju le za vrhunske rezultate, za katerimi še danes zaostaja pridelovanje v rednih pogojih, vendar tudi na tej širši fronti kar lepo napredujemo, in to tudi v Sloveniji, kjer smo skoraj neopaženo za široko javnost zadnja leta zaznamovali uspehe, ki zaslužijo vso pozornost.

Na državnih posestvih smo predlanskim pridelali povprečno 23,2 stota pšenice na hektar, lani pa ob manj ugodnih naravnih pogojih 22,6 stota. Pri individualnem kmetu, ki lahko le deloma izkoristi sodobno agrotehniko, oziroma v mnogih primerih še dela po starem, so seveda ti povprečki manjši. Vendar smo dosegli v povprečju vseh pridelovalcev 15,3 stota pšenice na hektar že v letu 1957, lani pa 16 stotov, pri koruzi pa predlanskim 19,8 stota, lani 22,8 stota. Največji uspeh smo dosegli pri krompirju, saj smo predlanskim pridelali na hektar kar 166 stotov in lani celo 170 stotov. Ti hektarski donosi so precej večji kakor so bili pred vojno. Kar primerjajmo jih: hektarski donos pšenice v letu 1934 do 1936 je bil 9,4 metrskega stota, v letih 1956—57 pa že 15,7 stota, hektarski donos koruze v letu 1934—36 13,8 stota in v letih 1956—57 21,3 stota, krompirja pa v letih 1934 do 1936 62 stotov in v letih 1956—57 168 stotov.

Z žitom posejano površino smo v primerjavi s predvojno dobo sicer nekoliko skrčili v korist drugih poljedelskih kultur, kljub temu pa je celotni pridelek ob večjih donosih obilnejši kakor pred vojno. Krompirja pa pridelamo zdaj že trikrat toliko kakor pred vojno. Zadnji dve leti smo samo v Sloveniji pospravili povprečno 970.000 ton krompirja nasproti 320 tisoč tonami pred vojno, čeprav smo za pridelovanje krompirja določili le malo

»Imeli smo samo po sebi razumljivo edini cilj, da doprinesemo čim več h krepitvi tistih sil na svetu, ki se boje za mir, ki žele imeti mir in se mirno razvijati. Videli pa smo, da so te sile ogromne. Tu je 600 milijonov prebivalcev dežel, ki smo jih obiskali, poleg tistih izven teh dežel, ki tvorijo milijardo ljudi in ki danes teže k enotnemu cilju, da se prepreči človeštvu nova katastrofa. To je bila naša osnovna naloga na naši veliki in dolgotrajni poti,« je naglasil predsednik Jugoslavije, ko je po svojem povratku s trimesečnega potovanja jugoslovanske državne delegacije po azijskih in afriških deželah spregovoril milijonski množici Beograjcianov, ki ga je neprestano prisrčno pozdravljala, in obenem vsem ostalim državljanom, ki so ga poslušali po radiu.

Slika s poti: V botaničnem ortu na Ceylonu je predsednik Jugoslavije zasadil drevo prijateljstva

več zemlje. Potrojitev pridelka so nam omogočili mnogo večji hektarski donosi. Ob večjem pridelku krompirja se je hkrati močneje razvila tudi prašičereja. Tako smo imeli lani v začetku leta v Sloveniji 40 odstotkov več prašičev kakor pred vojno.

Navedeni uspehi so tembolj presenetljivi, če vemo, kako primanjkuje danes ljudi v našem kmetijstvu. Mladina odhaja v industrijo in v druge poklice in tako je na deželi čedalje manj delovnih rok za kmetijska dela. Od celotnega prebivalstva Slovenije odpade sedaj na kmetijsko prebivalstvo le še 38 odstotkov, kar je polovico manj kakor pred vojno. Marsikje smo morali opustiti njivsko obdelovanje zemlje, tam kjer se nam to ne izplača, zato pa več pridelamo na drugi boljši zemlji, ki jo tudi bolje obdelujemo. Pri tem nam mnogo pomagajo tudi umetna gnojila, katerih potrošnja se je v naši državi silno povečala — od 31 tisoč ton v letu 1959 na 762 tisoč ton v preteklem letu. Še vedno pa potroši prav Slovenija sorazmerno največ umetnih gnojil, namreč 150 kg na hektar obdelovalne zemlje nasproti 120 kg na Hrvaškem, 82 kg v Srbiji, 51 kg v Bosni in Hercegovini in 8 kg v Črni gori.

Doseženi napredek je očiten. Vseeno pa predstavlja šele skromen začetek v primerjavi s tistim, kar lahko še dosežemo, če bomo izkoristili vse prednosti in možnosti modernega kmetijstva.

Umrli je slovenski pisatelj Lojz Kraigher

V svojem 82. letu je 25. februarja v Ljubljani umrl slovenski pisatelj, dramatik in publicist Lojz Kraigher, oče predsednika slovenske vlade Borisa Kraigherja. Lojz Kraigher je bil vrstnik poetov slovenske moderne pesnikov Ketteja, Murna in Zupančiča ter pisatelja Ivana Cankarja. Posebno tesno prijateljstvo ga je vezalo z Ivanom Cankarjem, o katerem je v zadnjih letih svojega življenja napisal obširno študijo, katere prvi del je izšel l. 1954, drugi del pa lani. Kraigher je ves čas pripadal napredni inteligenci in v tem naprednem borbenem duhu vzgojil tudi svoje otroke. Njegova smrt je boleče prizadela vse Slovence.

Leopold Kresc, podpredsednik Republiškega sveta Zveze sindikatov za Slovenijo

RAZDELITEV DOHODKOV GOSPODARSKIH ORGANIZACIJ IN PLAČE DELAVCEV

Naše gospodarske organizacije* prav te dni izdelujejo zaključne račune. To pomeni, da pripravljajo bilanco gospodarjenja v letu 1958, ugotavljajo uspehe, odkrivajo vzroke, da uspehi niso bili še večji, ter pripravljajo programe za naprej. Pri tem je važno poudariti, da pri tem sodelujejo vsi delavci in nameščenci — celoten kolektiv. Glavne tehnične podatke pripravijo posebne komisije, ki jih imenujejo delavski sveti, nakar razpravljajo celotni kolektivi. Kolektivi tako prečistijo na podlagi rezultatov gospodarjenja v preteklem letu in osvojijo glavne smernice gospodarskega programa za bodoče leto. Tako pripravijo smernice za konkretno delo delavskih svetov, upravnih odborov in administracije. Tak način dela je nujen in obvezen, ker je to neobhodno povezano s sistemom delavskega samoupravljanja. Kajti z uveljavljanjem sistema kolektivnega upravljanja naš delavec ni več mezdni delavec, temveč upravljaec z družbenimi sredstvi — proizvajalec — gospodar. Delavci in uslužbenci sami odločajo o razdelitvi ustvarjenih sredstev, ki ostanejo podjetjem, potem ko odvedejo z zakoni predpisane dajatve višjim upravnim organom zvezi, republiki in ljudskim odborom (občinam). Višina sredstev, ki ostaja gospodarskim organizacijam za samostojno raz-

polaganje, je toliko večja, kolikor raste celotna gospodarska moč Jugoslavije in kolikor bolj so izvršene osnovne gospodarske investicije, ki jih usmerja federacija, t.j. hidrocentrale, promet, rudarstvo itd. Podjetja in ljudski odbori pa morajo prvenstveno skrbeti za dvig lokalnega gospodarstva in za izboljšanje življenjskih pogojev ljudi. Pri tem pa delovni kolektivi doprinašajo odločilni prispevek. Skladno z rastjo gospodarske moči se razvija in izpopolnjuje tudi demokratični sistem upravljanja in samoupravni organi dobivajo iz dneva v dan večje kompetence in tudi močnejša finančna sredstva. Tako bodo že v letošnjem letu razpolagali lokalni organi s preko 70 % narodnega dohodka. V merilu lokalnih samouprav pa bodo podjetja razpolagala z 80 %. Razumljivo je, da kolektivi vseh teh sredstev, ki jim ostanejo, ne morejo razdeliti vse na plače, temveč morajo kot dobri gospodarji misliti tudi o nadaljnji perspektivi podjetja, o modernizaciji obratov, o razširitvi zmogljivosti, ako je ekonomsko utemeljeno itd. Dalje s temi sredstvi rešujejo standard svojih ljudi v lastnem okviru ali v sodelovanju z občini. Tako podjetja s svojimi sredstvi gradijo stanovanja, delavske menze, v katerih se člani delovnih kolektivov hranijo po nizkih cenah in izdatno. Manjša podjetja, kot so obrtna in manjše trgovine in podobno, ki sama ne ustvarjajo večjih

* Podjetja, ki se ukvarjajo s proizvodnjo ali s posredovanjem proizvodnje prebivalstvu. — Op. ur.

»TOMOS«, tovarna motornih koles v Kopru je ponos naše industrije. Njenih kvalitetnih izdelkov — motornih koles »Moped« je vedno več na naših cestah, ker so tudi sorazmerno poceni. Letos bo tovarna prešla na povsem samostojno proizvodnjo na tekočem traku, tako da bo vsakih pet minut zapustilo tekoči trak po eno vozilo. Po planu bodo letos izdelali 24.000 motornih koles »Moped«, 2000 Galebov 150 ccm, 175 ccm in 1000 250 ccm motorjev

dobičkov, pa združijo sredstva in tako skupno rešujejo probleme družbene življenjske ravni ob pomoči občinskih ljudskih odborov in raznih kreditnih skladov, ki so tem ugodnejši, čim večji so lastni prispevki podjetja ali skupnosti podjetij. V takih pogojih seveda tudi nihče od zunaj ne predpisuje plač posameznim delavcem, temveč je to stvar izključno kolektivov, njihovih delavskih svetov. Država določi le najnižji obvezen zasluzek delavcev. Načelo za določanje plač pa je plačevanje po učinku dela, s tem je zajamčeno socialistično načelo pravičnosti, vsakemu po njegovih zaslugah. Doslednost na tem principu je nujna tembolj, ker naša socialistična zakonodaja v celoti ščiti delavce in uslužbence v bolezni, ob nesrečah, invalidnosti in podobno. Delavec v primeru bolezni dobiva ustrezno plačo. Vsaka zaposlena ženska v Jugoslaviji dobi pred porodom 6-tedenski do-

pust in prav tako 6-tedenski dopust po porodu s polno plačo. Razen tega pa ima vsaka mati pravico na skrajšan delovni čas 4 ure, dnevno do 3 let starosti otroka. Tako široka in moderna zakonodaja omogoča, da se dosledno uveljavlja sistem nagrajevanja po učinku dela.

Vloga sindikatov pri izdelavi zaključnih računov — razdelitvi sredstev in določanje plač je predvsem v tem, da zagotove, da se vse razpravlja javno pred vsemi delavci, ne pa samo na delavskih svetih, ker le tako je mogoče reševati vse probleme v zadovoljstvo kolektivov.

Zaključni računi torej nikakor ne pomenijo samo formalni gospodarski akt, temveč z njimi in preko njih izvršujemo izredno važno družbeno politično nalogo. Z njimi usmerjamo naše gospodarstvo v splošno družbene koristi, ter nadalje razvijamo sistem družbenega upravljanja.

Domovi za upokojence v Sloveniji

Eden najlepših domov za upokojence je na Bokalcah blizu Ljubljane, ki ga vidite na sliki. To je velika, večnadstropna stavba sredi zelenja, ki nudi streho več kot 500 oskrbovancem. Med njimi je veliko upokojencev, ki so se odločili za življenje v domu, ker nimajo svojcev ali ker jim tu bolj ugaja kot v pretesnih stanovanjih z bližnjimi ali daljnimi sorodniki. Nekaj je takih, ki zaradi slabega zdravja potrebujejo stalno in skrbno nego, ki bi jo v družini težko dobili. Precej pa je na Bokalcah tudi starčkov in stark, ki nimajo svojih prejemkov, pokojnin, niti nikogar, ki bi zanje skrbel. Včasih je bila za take stare ljudi usoda kaj bridka. Morali so beračiti za košček kruha.

V novi Jugoslaviji skrbijo zanje ljudski odbori — sveti za socialno varstvo. Ti jim plačujejo

V počitku in prijetnem kramljanju jim potekajo dnevi

Dom za upokoence na Bokalcah pri Ljubljani

oskrbnino v domu, ki znaša okrog 6500 dinarjev mesečno, dajejo pa jim tudi malenkostno vsoto, s katero sami razpolagajo za drobne osebne potrebe. Tudi tistim, ki imajo premajhne pokojnine, pa bi bili potrebni domske oskrbe, plačuje socialno varstvo podporo, kolikor znaša razlika med pokojnino in oskrbovalnino v domu.

Kako je v domu na Bokalcah?

Obiskala sem njegove prebivalce že v vseh letnih časih. Najlepše je spomladi in poleti, ko jih izvabi na sprehod zelena okolica. Nekateri se še posebej zanimajo za rast in brstenje na vrtovih, svetujejo in pomagajo pri urejanju gredic, da jim čas hitreje mine.

Toda, zdaj ko to pišem, je še zima in lepi sončni dnevi so bolj redki. Zato so prebivalci velikega doma radi v toplo zakurjenih dnevnik sobah, kjer tečejo zanimivi pomenki in ure hitro minevajo ob šahu, domini in drugih družabnih igrah. Podjetnejši se radi ukvarjajo tudi z raznimi ročnimi deli, kolikor jim pač moči dopuščajo, izdelujejo copate, pletejo, potrebovali pa bi v domu nekoga, ki bi tako dejavnost, katera bi nekaterim lahko dala dober zaslužek, vodil in usmerjal. Saj daje takšno drobno delo starim ljudem zadoščenje in jim lepo izpolnjuje prosti čas.

V veliki sodobni kuhinji jim ta čas pripravljajo dnevne obroke. Čeprav oskrbovalnina ni draga, je hrana okusna in izdatna. V jedilniku, ki je sicer enoten, je možna tudi kakšna manjša izbira. Tako si nekateri izberejo mlečno hrano, drugi lahko solato, nekateri kompot itd. V domu imajo skupno jedilnico in le tisti, ki jih bolezen zadržuje v postelji, dobijo hrano v sobo.

Najlepše pa je vsem v domu takrat, ko imajo kakšno prireditev. Zlasti pozimi jih pogosto obiskujejo pevski zbori, razni ansambli in igralске skupine. Imajo tudi svojo knjižnico in tisti oskrbovanec, ki zanjo skrbi, pravi, da v domu radi bero.

Iz doma v mesto je približno eno uro hoda. Pred nedavnim so si nabavili večsedežni avtomobil, ki oskrbovance v nekaj minutah pripelje v mesto in jih pride ob določeni uri spet iskat.

V Sloveniji je 29 takih domov. Med najlepšimi so Bokalce, Dom upokoencev na Jesenicah, Vojnik pri Celju in v Planini pri Rakeku. Nekaterne stavbe so že starejšega datuma, zato v večjih mestih mislijo na novogradnje. Svet za socialno varstvo v Ljubljani je predložil mestni upravi, naj bi v Ljubljani zgradili še en nov dom za stare ljudi. Ta bi bil namenjen upokoencem z nekoliko višjimi pokojninami, ki si želijo večjih udobnosti. Stvar bo zanimala tudi naše izseljence, kajti govora je bilo o tem, da si mnogi naši rojaki želijo, ko pride čas upokojitve, vrniti v domovino, a sedaj še težko najdejo v mestih stanovanja, če nimajo svojcev, pri katerih bi živeli. Ta novi dom bi bil delno namenjen tudi njim, saj so mnogi že izrazili željo, da naj bi se nekako poskrbelo, da bi imeli na razpolago primerne prostore in oskrbo. V domu bi bile garsonjere, klubski prostori itd., oskrba pa bi bila podobna hotelski. Oskrbovalnina bi bila nekoliko višja kot v dosedanjih domovih, zato pa bi bila večja tudi udobnost. Prav vsi želimo, da bi bila ta zamisel kmalu uresničena.

M. N.

MALO /pro DOLENJSKI

V jeseni so pričeli z urejanjem ceste skozi Trebnje. Cesto bodo asfaltirali, da ne bo več prahu in ne blata. Urejena cesta je bila že dolgoletna želja prebivalcev, vendar preden niso zgradili kanalizacije, ni bilo mogoče urediti ceste. Z gradnjo kanalizacije so v glavnem končali že predlanskim, cesta pa bo urejena to pomlad. Zraven Trebnjega gre nova avtomobilska cesta Bratstva in enotnosti, s katero je Trebnje prav tako kot drugi kraji na Dolenjskem veliko pridobilo.

S priključitvijo občin Mokronog in Mirna k občini Trebnje je sedaj Trebnje poslalo gospodarsko, politično in prometno središče mirenske in temeniške doline.

Na Dolenjskem uspeva hmelj

Lanski poskusi s hmeljem na Dolenjskem so dali prav dobre rezultate. Zasadili so ga v Beli krajini, v Srebrničah pri Novem mestu, v Klevevžu, Šentjerneju in Kostanjevici. Zlasti v Beli krajini je že prvo leto dal precejšen pridelek. Za sušenje hmelja so zgradili moderni sušilnici v Metliki in pri Šentjerneju.

S saditvijo hmelja letos nadaljujejo in menijo, da bodo površine hmelja na Dolenjskem do konca

leta pokrivalo že okoli 300 hektarov. Hmeljišča so najmodernejše urejena, tako da je mogoča strojna obdelava. Drage hmeljevke nadomeščajo žične opore.

Vas bo treba preimenovati

Tik pod Gorjanci na belokranjski strani je pod cesto vas Luža. To ime je dobila vas prav gotovo po veliki luži, ki je bila tam gotovo še prej kot vas.

Zdaj pa te luže ni več. Kot pereč vaški problem so jo obravnavali že dolga leta, v stari Jugoslaviji zlasti ob vsakih volitvah. V njej je bilo namreč le malo umazane vode za živino, ljudje pa so bili brez pitne vode. S skupnimi napori vaščanov, okrajnega odbora RK in ljudskega odbora, ki je dal pomoč, so lužo sedaj zasuli. Na tem kraju so izkopali globok vodnjak, da so prišli do izvira vode. Vodnjak je zgrajen in urejen, kot to zahtevajo higienski predpisi. Zraven vodnjaka pa so zgradili še perišče in napajališče za živino. Tako ta vas sedaj nima več izvora svojega imena, zato pa ima naj sodobnejše urejene vodopreskrbne naprave, kar je bila dolga desetletja želja prebivalcev.

Stoletnica rudnika

Rudnik rjavega premoga v Kanižarici pri Črnomlju bo letos praznoval 100-letnico obstoja.

Ta jubilej bodo kanižarski rudarji praznovali s pomembno tehnično pridobitvijo, z dograditvijo novega vpadnika. Ta in pa nova separacija ter druge tehnične naprave, ki jih bo rudnik dobil letos in prihodnje leto, bodo omogočile trikratno povečanje pridobivanja premoga.

Rudnik v Kanižarici je eden redkih partizanskih rudnikov. Partizani so namreč leta 1942 preprečili italijanskim okupatorjem, da bi izkoriščali rudno bogastvo belokranjske zemlje. Leta 1944, ko je bila Bela krajina osvobojena, pa so rudarji-partizani rudnik obnovili in kopali premog za potrebe partizanskih ustanov in za potrebe civilnega prebivalstva.

Predzgodovinski grob so našli

Keltski ali ilirski grob so našli v Črnomlju. Ko je posestnik Švajger kopal jame za nov sadovnjak, je naletel na veliko lončeno žaro s pepelom. Strokovnjaki, ki so prišli na kraj najdišča, so mnenja, da je to predzgodovinski grob, star nekaj tisoč let. Ko bodo sestavili žaro, ki je počila, bodo ugotovili, ali gre za ilirski ali keltski grob.

Zraven žare so našli ogrlico iz rumenega stekla. Zanimivo je, da so med pepelom v žari še drobni koščki kosti in nekaj posameznih, dobro ohranjenih zob.

P. Romanič

Vlado Lamut:
Skocjan

Občni zbor Jugoslovanskega pevskega podpornega društva »Slavček« v Freyning-Merlebachu

V nedeljo, 18. januarja se je precejšnje število članov našega društva zbralo v društvenem lokalu v Freyningu na letnem občnem zboru.

Zborovanje se je začelo ob 15.30. Predsednik tov. Stane Glogovšek je pozdravil navzoče in prebral dnevni red. Tajnik in blagajnik sta podala obširen obračun društvenega dela v preteklem letu. Predsednik pa se je zahvalil odbornikom in drugim članom za sodelovanje, predvsem se je zahvalil pevcem za njihovo požrtvovalno delo na kulturno-prosvetnem polju. Pred razrešnico starem odboru smo se v enominutnem molku spomnili članov, ki so nas lani za vedno zapustili.

V novi odbor so bili izvoljeni: za častnega predsednika Ilija Kastelac, za predsednika Jože Čadej, za podpredsednika Franc Zagoda, za tajnika Mirko Višnikar, za podtajnika Joško Knaus mlajši, za blagajnika Karl Črnc, za podblagajnika Franc Jakič. Pregledniki računov: Ivan Jamnik, Jerko Velačič in Štefan Adamič. Dirigent pevskega zbora Avgust Rohr.

Novoizvoljeni predsednik se je zahvalil članstvu za zaupanje in v imenu novega odbora obljubil, da si bodo s prizadevnim delom v korist društva to zaupanje skušali tudi izpolniti.

Vinko Višnikar,
tajnik Jugoslov. pevskega podpornega
društva »Slavček«
Freyning-Merlebach

Društvo sv. Barbare v Jeanne d'Arc lani

Lani smo priredili štiri veselice. Tako smo na pustno nedeljo imeli nagradno tekmovanje mask. Na to prireditev je prišlo toliko obiskovalcev, da je bila dvorana Luks v Jeanne d'Arc kar premajhna. Lepih mask je bilo nad trideset, da smo bili kar v zadregi pri razdelitvi 16 nagrad, ki jih je društvo v ta namen kupilo in zanje izdalo 15.000 frs. Tudi pustni torek smo prav veselo proslavili. Stari in mladi so se maskirali in se veselo vrteli do jutra — saj je pust samo enkrat v letu. Lepo vsoto je prispevala naši društveni blagajni tudi lanska poletna prireditev na prostem. Odlična godba na pihala je privabila ob tej priložnosti okrog 15.000 ljudi. Tudi naših lepih slovenskih pesmi ni manjkalo, da so še naslednji dan domačini govorili: »Si slišal Slovence, kako so včeraj lepo peli...« Slovenska pesem je pač priljubljena po vsem svetu. Pri nas veliko domačinov komaj čaka četrtkovih večerov ljubljanskega radia. Čeprav besedila ne razumejo, jim že napevi veliko povedo. — Tudi god naše patrone sv. Barbare 4. decembra smo primerno proslavili, tako da je bila

dvorana spet nabito polna. Štiri dni kasneje nas je obiskal Miklavž in obdaroval 68 otrok naših članov. Letos je bil zelo imeniten, saj se je pripeljal iz 4 km oddaljenega Merlebacha. Miklavževali smo skupaj z društvom »Savo«, za kar je poskrbel neutrudni organizator član društva »Save« rojak Jazbinšek. Ob tej priložnosti se novi odbor toplo zahvaljuje tov. Jazbinšku in vsem članom »Save« in trgovskim podjetjem iz Merlebacha, ki so pripomogli do tako lepega miklavževanja. Zadnja lepa prireditev v preteklem letu je bil Družinski večer, ki je potekel res prijetno. Za dobro razpoloženje je poskrbel odbor. Vsak član in članica je dobil liter vina in zraven so mu postregli s pristnim kranjskim golažem. Imeli smo seveda tudi harmonikarje, ki so neutrudno igrali, ter bogat srečolov z lepimi dobitki. 22 vdov in upokoencev je društvo obdarovalo — vsak je dobil 1000 frs. Tako smo zaključili leto 1958.

25. januarja letos smo pa na prvem društvenem sestanku pregledali obračun našega društvenega dela v preteklem letu in izvolili nov odbor. Občni zbor je začel tov. Budna, ki nas je pozval, da z enominutnim molkom počastimo spomin lani umrlih tovarišev. To sta bila Franc Bračun, ki ga je pobrala silikoza, in Franc Cigler, ki se je komaj 28-leten smrtno ponesrečil.

Z zanimanjem smo poslušali poročila, posebno blagajniško. Saj smo vsi vedeli, da je bilo izdatkov za naše število članstva (144) kar veliko. Izdali smo 120.662 frs., pa nas je blagajnik razveselil z novico, da je še lep znesek ostal v blagajni.

V novi odbor so bili izvoljeni: prvi predsednik Johan Pribošek, drugi predsednik Matija Vipotnik, prvi tajnik Dominik Čufer, drugi tajnik Vili Krevl, prvi blagajnik Ivan Rebek, drugi blagajnik Martin Krevl ml. Preglednika računov: Henrik Kranjc in Anton Pribošek, zastavonoša Matija Vipotnik, njegova spremljevalca Ludvik Budna in Franc Drenovec, odborniki: Anton Medvešek, Franc Drenovec in Pavel Vodopivec.

Novoizvoljeni odbor je prisotnim članom takoj predložil okvirni načrt letošnjega društvenega dela, predsednik pa se je zahvalil za zaupanje.

Tudi letos bomo kakor vsa leta doslej priredili 28. junija veliko veselico na prostem pri Čarobnem hrastu (Hexen Eich) in na to prireditev že sedaj vabimo vsa slovenska društva iz sosednih kolonij. Podroben program bo še objavljen v tukajšnjih časopisih. Naslednja veselica našega društva bo 12. julija, 19. julija pa bo izlet za člane in svojce. Seveda bomo tudi letos proslavili s posebno prireditvijo 4. december god naše društvene patrone in zaključili leto z veselimi silvestrovanjem.

Johann Pribošek
proi predsednik društva sv. Barbare v Jeanne d'Arc

Še to in ono o naših društvih

Zdaj so za nami tudi občni zbori, ki so prinesli nekaj manjših sprememb v društvenih odborih. Društveni mešani pevski zbori »Triglav«, »Slavček«, »Sava« se pridno udeležujejo in so še kar krepki kar se tiče števila pevcev. Prav tako slovenski cerkveni pevski zbor »Slomšek«, ki poje pri vsaki slovenski maši. Petje tega zbora in slovensko pridigo v cerkvi v Freyminingu so posneli tudi na Radio Saarbrücken in kakor smo pozneje ugotovili, je prenos kar lepo uspel. Ista radio oddaja bo posnela tudi slovenske narodne pesmi, ki jih bo zapel pevski zbor društva »Slavček«. Res lepe so naše domače pesmi, to Slovenci vedno iznova ugotavljamo tudi ob oddajah Radia Ljubljana, ki jih poslušamo ob četrtkih in sobotah.

Anton Grčar, Merlebach

IZLETNIŠKA FARMA društev SNPJ v Clevelandu

Kakor so naši narodni domovi naša skupna imovina, je tudi ta naš izletniški prostor skupna last, saj je v njem inkorporiranih osemindvajset različnih društev, kateri prirejajo tam svoje piknike, izlete ter ga po svojih zastopnikih združno upravljajo.

Sedaj so v načelstvu: predsednik Blaž Novak, podpredsednika Andy Gorjanc in Ivanka Schiffrer, tajnik John Leskovec, blagajnik John Papež, zapisnikar Tereza Gorjanc. Nadzorstvo: Frank Šuštaršič, John Štrancar in Leo Poljšak. Z vodstvom pridno sodelujeta ženski odsek, ki mu nadelujejo Tončka Tomšič, Josephine Vesel, Mary Zeman in Viki Poljšak.

Ta izletniški prostor, ki mu pravijo Farma SNPJ, obsega 16 akrov zemljišča. To je pravi narodni park, obdan s potočki in senčnim drevjem, predvsem z orehi. V sredi je po zadnji vojni zgrajena lična dvorana, pokrita z aluminijasto streho. Zraven je prizidek, oskrbnikova hiša, prostori za balinanje, igrišča za otroke ter obširen prostor za parkiranje avtomobilov.

Glavna sezonska prireditev je septembra vinska trgatev, ki ima tudi nad tri tisoč obiskovalcev, med temi veliko gostov od zunaj, ki se zberejo na tem tradicionalnem žegnanju vinske kapljice in seveda tudi vsega drugega, kar spada zraven.

V tem prijetnem okolju, sredi zelene prirode še lepše zveni naša slovenska beseda in se pogosto glasi naša pesem... Že dvajseto leto se tu sestajamo — starejši in naša mladina, spoznavamo drug drugega, se družabno izživljamo in krepimo prijateljske vezi med seboj v dobrobit naše Jednote in našega napredka.

Leo Poljšak, Cleveland

Zgoraj: Ime in letnica izletniške farme društev SNPJ, osekana v kamen — delo Josepha Frančeškina

Spodaj: viničarke gredo na vinsko trgatev

PETINDVAJSET LET

organizacije Progresivnih Slovenk Amerike

Letos 4. februarja je proslavljala 25-letnico svoje ustanovitve organizacija Progresivnih Slovenk Amerike, ki neprestano pomagajo našim kulturnim in socialnim ustanovam.

Na pobudo Mary in Anne Grill je bila 4. februarja 1954 ustanovljena kot organizacija svobodomiselnih ameriških Slovenk. Sprva je obstajala le matična organizacija, zatem pa so pričeli ustanavljati še nadaljnje krožke, najprej v Clevelandu, potem pa tudi v drugih krajih. Ustanovljenih je bilo 18 krožkov (zadnji leta 1957 v Bellaireu, O.), od katerih pa jih deluje enajst.

V okviru organizacije delujejo razni odbori, tako zlasti prosvetni in reliefni (pomožni). Ti odbori organizirajo razne akcije in vodijo jih neumorno članice kakor Viki Poljšakova in Josephine Tratnikova. Progresivne Slovenke so v letih svojega delovanja priredile že mnogo kulturnih, socialnih in drugih prireditev, vrsto iger, razstav in podobnega. Njihovo delovanje se v okviru društev naših rojakov zelo čuti in pogosto dajejo pobudo tudi za razne skupne akcije.

Vsaka tri, v zadnjih letih vsaka štiri leta se PS sestajajo na svojih konvencijah, ki vedno rodijo kake nove koristne sklepe in pobude. Doslej jih je bilo že šest, sedma bo letos v Clevelandu, O.

Glasilo organizacije je bil do svojega prenehanja clevelandski dnevnik Enakopravnost; od maja 1957 dalje pa je to chicaška Prosveta, ki objavlja vsak mesec v določeni številki (na dveh do treh straneh) poročila o delu, sejah in sklepih osrednjega odbora in krožkov PS. Progresivne Slovenke stalno sodelujejo z naprednimi organizacijami ameriških rojakov in so tudi med vojno sodelovale v vseh organizacijah za pomoč stari domovini. Njene zastopnice so bile uradno v domovini

leta 1949 in 1954, leta 1952 pa so organizirale velik izlet Progresivnih Slovenk v stari kraj. Dejansko pa je vsako leto vrsta članic PS med nami.

Veliko je število njenih akcij za domovino. Ker smo o njih pisali v našem listu sproti in ker bo tudi v letošnjem Slovenskem izseljenskem koledarju daljše poročilo o delu PS, bomo tu samo našli te akcije: 1940 za nakup Peruškove slike za Narodno galerijo v Ljubljani, od 1944 dalje pa za ambulančni sklad, za nabavo orglic za slepo mladino, za nabavo učnih in tehničnih knjig za slovenske šole, univerze in knjižnice obenem z naročilom znanstvenih revij, akcija za nabavo šolskih potrebščin raznim šolam v Sloveniji, nakup aparatov za Zavod za gluho mladino v Ljubljani, nabava aparatov za Bolnišnico za duševno bolne v Polju, nabava pralnega stroja in pritiklin ter aparata za zdravljenje sterilnosti za porodnišnico v Ljubljani, akcija za nabavo aparata electrodermatom za ljubljansko kliniko za plastično kirurgijo itd.

V letih 1956 in 1957 pa so Progresivne Slovenke zbrale še več kakor 5000 dolarjev kot slovenski prispevek za ameriški izseljenski muzej, kar zagotavlja Slovincem poseben kotiček v tem muzeju narodov.

Sedanji glavni odbor PS je sestavljen m. dr. takole: predsednica Anna Grill iz Clevelanda, O., I. podpredsednica Marion Bachel iz Collinwooda, O., II. podpredsednica Tončka Urbanc iz Chicaga, Ill., III. podpredsednica Ann Chernich iz Clevelanda, glavna tajnica Josie Zakrajšek, blagajničarka Ivanka Shiffner, urednica uradnega glasila Mary Ivanush, predsednica reliefnega odbora Josephine Tratnik, predsednica prosvetnega odbora pa Viki Poljšak. Nadzorni odbor ima pet članic, prosvetni in reliefni pa po tri.

Cd. A. K.

Igo Gruden

Materina uspavanka

*Luč življenja sem prižgala,
sin moj, ti v svobodi zlati:
v nji te zdaj bom pestovala,
vanjo stekel boš po trati.*

*V mračnih dneh smo nanjo zrl
kot na daljno, svetlo sanjo:
tisoči so zanjo mrli,
vsi smo verovali vanjo.*

*Kaj brez nje bi, vi najmlajši?
Če bi v suženjstvu ostala,
znaj, moj sin, da bi ti rajši
lučke nikdar ne prižgala.*

4. JULIJA NA SVIDENJE OB ZBILJSKEM JEZERU

Letošnji ameriški piknik v starem kraju v počastitev ameriškega dneva neodvisnosti 4. julija bo pa ob romantičnem Zbiljskem jezeru pri Medvodah. Priprave so v polnem teku in kakor kaže, bo letošnja prireditev prekosila vse dosedanje. Za vse bo preskrbljeno tako, da bo vsak prišel na svoj račun. Na razpolago bo vrsta okusnih domačih specialitet od zbiljske ribe, pujskov na ražnju do špehove, godci bodo pridno igrali, da ne bodo nikogar zastonj srbele pete. Tisti, ki bodo posebno romantično razpoloženi, se bodo lahko s čolni vozili po jezeru, ribiči bodo lahko poskušali srečo pri ribolovu itd., itd. Zato bo letošnji ameriški piknik v starem kraju ena najlepših, najbolj veselih in prijetnih prireditev. Več o prireditvi bomo poročali v prihodnji številki. Vsem ameriškim rojakom, ki nas letos obiščejo, pa že zdaj kličemo — 4. julija na veselo svidenje ob Zbiljskem jezeru!

Letošnje prireditve Ljubljanskega festivala

Ljubljanski festivali imajo svojo tradicijo. Zasloveli so tudi čez meje jugoslovanske domovine. Zopet vabijo slikovite Plečnikove Križanke s svojim arhitektonsko zaključenim preddverjem in z amfiteatralnim letnim gledališčem.

Tukaj, v tem lepotnem okolju bodo v času od 30. junija do 12. julija 1959 prireditve VII. Ljubljanskega festivala.

Letošnji dramski festivalni program zajema dve predstavi M. Držičevega »Botra Andraž« v izvedbi ljubljanskega dramskega gledališča in predstavo Platonovih »Poslednjih dni Sokrata« v izvedbi Eksperimentalnega gledališča. Predstave bodo v preddverju. Lani je »Sokrat« sijajno uspel: blesteč festivalni biser.

Operni program predvideva po eno predstavo Šulekovega »Coriolana«, ki je doživel v letošnji gledališki sezoni svojo krstno predstavo na odru zagrebske opere, in Bizetove »Carmen«. Obe predstavi bo izvedla zagrebska opera. Ljubljanska opera pa bo uprizorila dve predstavi sloveče Verdijeve opere »Aida«.

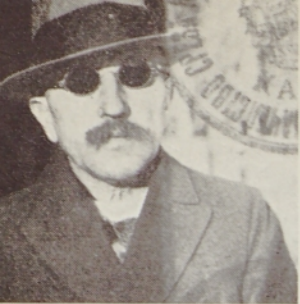
Baletni festivalni spored nas opozarja na Lhotkov balet »Vrag na vasi« v podajanju baleta zagrebske opere in na novi Papandopulov balet »Žetev« v prikazu baleta reškega opernega gledališča.

Razen tega bosta še dva koncertna večera. Na prvem bo nastopil sijajno vigrani ansambel slovenskih solistov, v okviru večera opernih arij pa bosta med drugim sodelovala Cvetka Ahlinova, ki poje na odru hamburške opere, in Rudolf Francl, ki je angažiran v düsseldorfski operi.

Pogajamo se še za nastop Londonske filharmonije. Najtežje je vprašanje termina. Če pojde po sreči, bo dalo njeno sodelovanje letošnjim ljubljanskim festivalnim prireditvam poseben sijaj.

Dr. Fran Vatovec

Nikoli več!

V jeseni leta 1954 je na republiški zavod za socialno zavarovanje v Ljubljani prišla postarna drobna ženica.

Načelniku oddelka za pokojnine in invalidnine je izročila svojo prošnjo za invalidsko pokojnino in predložila nekaj dokumentov, med katerimi je bila tudi invalidska knjižica črne barve, kakršne so dobivali v stari Jugoslaviji 100% invalidi iz prve svetovne vojne.

Nameščenci socialnega zavarovanja, ki rešujejo prošnje za pokojnine, imajo bogate življenjske izkušnje. Kajti skoraj sleherni dan berejo te prošnje, ki so včasih obširne kakor knjiga življenja. Proučujejo predložene dokumente. Tudi dokumenti so vedno po svoje zanimivi in včasih celo več povedo kot je napisano v prošnji.

Načelnik je pazljivo bral prošnjo, v kateri je stalo, da Debevec Marija iz Kamnika, vdova po bivšem avstrijskem vojnem invalidu, prosi za invalidsko pokojnino, ker je dosegla predpisano starostno dobo in prilaga dokumente, ki potrjujejo njeno upravičenost do te vrste dajatev iz socialnega zavarovanja. Bral je tragično povest življenja drobne ženice, ki je tiho sedela na klopi pred njim in se od časa do časa ozrla na njega. In bolj ko je bral, bolj je celo njemu, navajenemu težkih zgodb, ta povest pretresala dušo.

Malo pred prvo svetovno vojno se je komaj dvajsetletna Marija poročila s trideset let starim delavcem Debevc Ivanom. Toda njena sreča v skupnem življenju je bila kratkotrajna. Avgusta 1914 je njen Ivan z drugimi mobiliziranci odšel v vojsko. Štiri leta se je pehal sem in tja na različnih frontah. Že je upal, da se bo zdrav vrnil domov, ko je septembra 1918 na italijanski fronti ob reki Piavi baterijo, kateri je bil dodeljen, v polno zadela italijanska granata, Ivan je zadet od drobcev granate obležal nezavesten na tleh.

Ko se je zavedel v vojaški bolnici, je bila pred njegovimi očmi tema. Drobcji granate so težko ranili obe očesi. Vojaški zdravniki niso prikrivali skrbi, da mu vida ne bodo več mogli vrniti.

Rane so se zacelile, toda Ivan se je vrnil domov skoraj slep. Vendar ni obupal. Tipajoč pred sabo, je obšel vse zdravnike-specialiste, jih prosil in rotil, naj mu pomagajo. Toda ne samo, da mu — čeprav so se trudili — niso mogli rešiti tisto malo vida, ki ga je še imel, temveč so mu težkega srca morali povedati, da bo sčasoma popolnoma oslepel.

To se je zgodilo leta 1930. Stoodstotni vojni invalid je romal po vseh uradih v stari Jugoslaviji

do ministrstva v Beogradu in prosil, naj mu odobrijo vsaj skromno invalidnino. Zaman! Navsezadnje so mu izročili v črne platnice vezano invalidsko knjižico, v katero so oblastniki stare Jugoslavije — brez srca in duše napisali, s pečatom in podpisom načelnika ministrstva potrdili, da s me beračiti po vsej Jugoslaviji.

6. marca 1935 je dnevnik »Slovenec« pod naslovom »Smrt berača na cesti« prinesel naslednjo kratko vest:

Smrt berača na cesti

Kamnik, 6. marca
55letni, popolnoma slepi Debevec Janez iz Sel, stanujoč na Šutni, oče treh mladoletnih otrok, je v ponedeljek prosjačil po občini Nevljah. Vodil ga je njegov sinček ložek. Ko je prišel v vas Poreber, mu je zljajci postalo slabo. »Tema se mi je napravila v glavi,« je še rekel sinčku, se sesedel in takoj umrl. Truplo so prepeljali v mrtvašnico v Nevljah.

Sama se je vdova Marija v brezupnih letih gospodarske krize borila za življenje svojih otrok, preživela drugo svetovno vojno in dočakala osvoboditev.

Sedaj že nekaj let prejema invalidsko pokojnino. Živi pri poročenem sinu, ki jo ima rad in neguje svoje vnučke. Bolehna je sicer, pa ji poteka življenje brezskrbno in mirno. Toda včasih se zamisli. Kaj bi bilo, da je v Jugoslaviji ostalo vse pri starem? Njeni otroci bi bili brezpravni delovni ljudje in kdo ve, če bi sploh imeli delo in zaslužek? Morda bi bili med tistimi brezposelnimi siromaki, ki so pred vojno v dolgih vrstah tavalili po cestah in prosjačili za ostanke obedov v bogatih hišah.

In ona?

Beračila bi od hiše do hiše, kakor pokojni Ivan. Če njemu slepcu niso dali najmanjše pokojnine, njegovi vdovi bi jo še manj. Kakšna sreča, da se je vse obrnilo na bolje. Beračev ni več, celo beseda pomeni le še grenko preteklost. Socialno šibki starejši ljudje so vsi preskrbljeni. Nekateri so pri svojih otrocih, kakor Marija, drugi žive v številnih domovih za upokojeence. Nikomur več ni treba od hiše do hiše prositi za življenje.

Toda boljše življenje zanjo in za milijone delovnih ljudi Jugoslavije ni prišlo samo od sebe. Sto tisoči so v narodnoosvobodilni borbi žrtvovali svoja življenja za to, da ne bi bilo več brezposelnih delovnih ljudi in siromakov.

Tega se babica Marija dobro zaveda. Tega se zaveda ogromna večina delovnih ljudi Jugoslavije. Zavedajo se tudi, da se nekdanja stara oblast, ki je delovne ljudi samo izkoriščala, ni pa imela nobenega razumevanja za njihove težave in potrebe — ne sme več vrniti.

In se tudi ne bo vrnila. Nikoli več! Prav zato ne, ker se milijoni zavedajo, da se ne sme več vrniti!

Tomo Brejč

Osamljene žene v gorah

Visoko v hribih na zahodni strani Julijcev, kakšne tri kilometre pod gorskim prelazom Predilom leži vasica Strmec. Jata sivih hiš je posedla na strmo pobočje ob cesti, ki se iz idiličnega Bovca skozi Log pod Mangartom vije v planine in se na 1156 metrov visokem prelazu požene čez vrh ter steče potem navzdol proti Trbižu.

Lepa so zahodna pobočja naših Alp. Med strmi vrhovi sanjarijo doline s šumečimi modrozeleznimi potoki na dnu. Smrekovi gozdovi preraščajo pobočja, dokler jih nekje pod vrhovi ne zaduši večna zima. Trmasti so bili pradedje, ki so si nekoč postavili vas Strmec v tej gorski samoti. Daleč naokoli ni nobene vasi. Hiše v Strmecu strmijo s svojimi majhnimi okni kljubovalno v dolino. Okoli njih je nekaj obdelanih krpic zemlje, planine dajejo pašo ovcam in kozam. Zato so s Strmca že od nekdaj odhajali možje v svet iskat kruha. Največ pa jih je delalo v rudnikih v Rablju.

Življenje poje v dolini pesem dela in napredka, Strmec pa je tih in samotni in tak bo ostal, dokler ne bo tu zrasel nov rod in bodo gore in osamljene žene-vdove pozabile na tisti bridki dan.

Enajstega oktobra leta 1943 so v slovenskih gorah storili nemški vojaki enega najtežjih zločinov v drugi svetovni vojni. V enem dnevu so postrelili do zadnjega vse odrasle moške v Strmecu. Šestnajst jih je bilo. Najmlajši med njimi je bil še skoraj otrok, star sedemnajst let, najstarejši pa je bil 84-letni starec. Osem žena je v enem dnevu ovdovelo. Otroci so izgubili svoje očete, sestre brate, nečakinje strice.

Od tistega dne je Strmec zavil v žalost. Strmške vdove še danes niso odložile črnih rut. Niti ena od njih se ni iznova poročila. Ostale so same s svojimi otroki in s svojim delom. V vasi živijo le štirje moški. Šestinsitridesetletni rudar, ki dela v Rablju, njegov 16-letni sin Slavko, 20-letni Nande, ki je nedavno odslužil vojaški rok in 14-letni Marjan, ki še hodi v šolo...

Vdova Zofija Valas pri vaškem vodnjaku

Težek spomin na tisti dan, kakor skeleča, nenehno odprta rana. Moške so postrelili za vaško gostilno, druge preživele vaščane pa skozi gorečo vas in mimo mrtvih mož odblekli v dolino. Ubiti so ležali tri dni. Potem je prišel neki fant s Predila in jih pokopal. V februarju 1944 so jih domačini prekopali na pokopališče v Logu.

Strmške vdove žive daleč od hrupa in življenja. V Log v dolini hodijo le nakupovat in obiskat svoje može na pokopališču. Iz turobnih misli me je vzdramil šele pogled na sedemnajstletno dekle na hišnem pragu. Gledala je v dolino. Je tudi njo zagrenil spomin, sem pomislil. Najbrž ne. Bila je še premajhna takrat leta 1943. Premajhna, da bi se mogla česar koli spominjati. Njene misli, ko je gledala v dolino, pa sem najbrž uganil.

Čakala je. Čakala, kdaj bo prišel iz doline vesel, mlad fant, ki mu bo nekoč žena...

Nekoč, ko se bo med temi hišami oglasil vrišč otrok, bo v Strmecu spet lepo. In spomin na može, ki so umrli enajstega oktobra 1943, in spomin na žene, ki so se dolga leta zavijale v molk in črnino, bo provaljica o junakih.

Franc Forstnerič

Vas Strmec pod Predilom, ki je še danes vas osamljenih žena

Tone Sabec

Glasbena matica

IN NJEN UČITELJ TONE ŠUBELJ

Slovenski pevski zbor Glasbene matice v Clevelandu je dobro znan tudi Slovincem v domovini, saj sta o njem pisala že »Rodna gruda« in Slovenski izseljenski koledar ter drugi slovenski listi. Ta zbor stoji danes nad povprečno višino naših pevskih zborov, kar dokazuje s svojim vsakoletnim glasbenim programom, ki obsega poleg koncertov, ki so glasbeni dogodek prve vrste, veličastne oratorije in opere svetovnih glasbenih mojstrov.

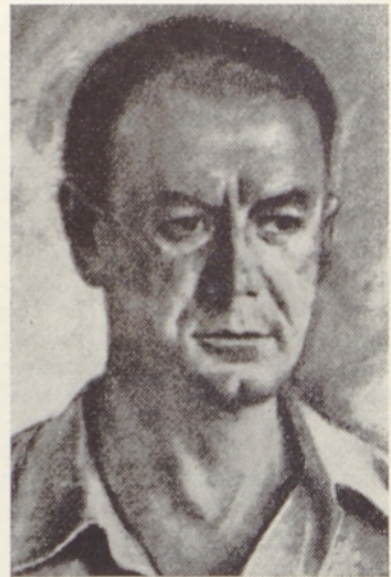
Zbor je dvignil na njegovo sedanjo višino njegov dolgoletni učitelj in pevovodja rojak Tone Šubelj, bivši član ljubljanske Opere in nato Metropolitan opere v New Yorku, ki je prispel v Združene države leta 1928.

Kako plodna so bita ta tri desetletja, odkar je med nami, za našo glasbeno dejavnost na ameriških tleh. Zanj lahko rečemo, da mu je glasba botrovala že ob rojstvu, prelila se je vanj iz srčnih žil njegove matere, ki je bila dobra in navdušena pevska. Čisto na kratko se dotaknimo prvih let njegovega življenja. Rodil se je 26. aprila leta 1899 na Rodici pri Domžalah v delavski družini, ki ji je oče služil vsakdanji kruh kot drovar in kamenar, mati pa je pletla slamnike. Koščki kruha so bili tanki, saj jih je mati morala rezati kar za deset otrok. Mati je bila dobra pevska in čeprav ni poznala not, je vodila svoj pevski zbor, ki je pel na koro podružnične cerkve v Grobljah. Nekoč se je zgodilo, da ni bilo drugih pevk in sta se na koro znašla sama mati in mali Tonček, ki mu je bilo takrat šest let. Pa sta zapela sama — mati sopran, Tonček pa alt. Pela sta zelo lepo, da so bili ljudje ganjeni. To je bil Tončkov prvi javni nastop... Tekla so leta. Po prvi svetovni vojni je prišel Tonček v Ljubljano na konservatorij. Potem ga je potegnulo še k drami. Študiral je dramatiko in prvič nastopil prav na svoj rojstni dan 1. 1919 v Tolstojevi drami »Moč teme«... Toda dramatika ni prinesla izpolnitve njegovih hotenj... Sestra Johana iz New Yorka mu je pomagala z denarjem, da je šel nadaljevat študij glasbe v Berlin... Sledila je pevska turneja po Primorski, nato sprejem v članstvo ljubljanske Opere, njegov prvi nastop v Gorenjskem slavčku. Nato pa je prišel med nas v Ameriko...

Kmalu po svojem prihodu je začel prirejati koncerte, s katerimi je osvajal srca slovenske in

ameriške publike kjer koli je nastopal. S svojo koncertno turnejo je začel v New Yorku na obali Atlantika, končal pa na drugem koncu te velike dežele, ob obali Tihega morja v San Franciscu, mestu Zlatih vrat. Slovincem je prepeval po narodnih domovih, ameriški publiko v velikih znanih gledališčih in glasbenih dvoranah, akademikom na ameriških univerzah, kamor je bil dostikrat povabljen.

Leta 1934 je organiziral v Clevelandu mladinski pevski zbor. Nastop tega zbora, kjer je pelo 500 otrok, je bil eden najveličastnejših dogodkov v zgodovini slovenske kulture na tujih tleh. Iz tega zbora se je pozneje razvilo več mladinskih pevskih zborov.

Dirigent Tone Šubelj

Povsod, kjer koli je nastopal, je žele velike uspehe, ki jih je zabeležilo vse tukajšnje slovensko časopisje kakor tudi ves ameriški tisk v mestih, kjer je koncertiral. O Šubeljevih koncertih pa so obširno poročali tudi slovenski listi v stari domovini. Med številnimi ocenami v slovensko-ameriških listih je bila tudi v čikaškem »Proletarcu« z dne 10. maja 1928, v kateri je pisec tega pregleda med drugim dejal:

»Umetnik nas je osvojil v trenutku, ko se je pojavil na odru. S svojim naravnim neprisiljenim

Solisti Glasbene matice od leve: Junne Price, Anna Safred, neumorna pianistka Vera Slejko s soprogom in Frank Bradach v vlogi Rigoletta

nastopom, ljubeznivim smehljajem si je namah pridobil srca navzočih. In ko nam je zapel našo lepo pesem, narodno in umetno, je zajel navzočo publiko val vzhičenja, ki se je ponovno in ponovno razbijal ob silnih aplavzih. Nehote in nevede smo odmrli svetu, ki nas je obdajal in kakor na čarobni preprogi nas je umetnik prenesel čez morje v prelepo deželico — »gor čez izaro, gor čez gmajnico, kjer so me zibali mamica moja...« — Umetnik, ti si več kot pevec... Saj veš, da Slovencem ne zaigra rada solza v očesu, tudi če se mu srce topi v solzah! Ti pa si nam pričaral z lepoto svojega glasu in slovenske pesmi solze v oči. — Naj bi bile te solze žlahtni biseri skromnih in pohlevnih ljudi v lovorovem vencu tvojih bodočih triumfov!...« Tako je bilo že v začetku njegove umetniške poti.

S temi izkušnjami za seboj je postal učitelj in pevovalca zboru, kateremu je sam dal ime Glasbena matica. Za zbor je postal v Ameriški Sloveniji to, kar je bila Hubadova Glasbena matica v Sloveniji. Glasbena matica je med vsemi pevskega zbori v Ameriki edina, katere člani in članice pojo tudi najtežje solistične vloge v znanih operah poleg svojega sodelovanja v zboru, dočim druge amaterske skupine za solistične nastope najamejo profesionalne pevce.

Plodovita je bila pot in lepi uspehi, ki jih je dosegla doslej Glasbena matica pod vodstvom svojega požrtvovalnega učitelja in dirigenta Toneta Šublja. Med njene uspešne nastope lahko naštejemo vrsto znanih oper, kakor: *Seviljskega brivca*, *Traviato*, *Rigoletto*, *Mignon*, *Pagliacci*, *Cavallero rusticano*, *Carmen*, *Figarovo svašto*, *Marijo Magdaleno* itd., ter odlomke iz oper *Faust*, *Trubadur*, *Tosca*, operete *Netopir*, *Cigan baron*, *Mamzell Nitouche*, *Mascot*. Dalje je pel ta zbor Rossinijevo *Stabat Mater*, Sattnerjevo *Vnebovzetje*, Jefejevo *prisego* itd. ter dal veliko število koncertov slo-

venskih narodnih in umetnih pesmi. In kar je še posebej pomembno: Vse opere in operete so bile izvajane v slovenščini.

Ameriški Slovenci se zavedamo, da v dobi, v kateri živimo, druga za drugo ugašajo luči, ki so včasih svetlo sijale. Strune src so počasi izzvene. Poletu misli so strte peruti. Ni več vzgona, ki bi jih prešerno gnal pod sinje nebo, soncu nasproti. Naše vrste so vedno redkejšje. Znanci, prijatelji odhajajo drug za drugim in mi vemo, da jih ne bo več nazaj, ker gredo po poti, ki je nam vsem namenjena in od koder ni vrnitve... Mi, ki smo ostali, smo utrujeni. Delo, skrbi, leta in razočaranja, vse to je pustilo svoj pečat. Oziroma se nazaj na delo, ki smo ga tu v novi domovini izvršili — in mislimo na potomce, ki so kri naše krvi in od katerih upamo, da bomo še malo živeli, kljub temu, da se zavedamo, da naše sonce tone, nezadržno tone...

Delo naših kulturnih društev, predvsem naše vodilne Glasbene matice pa je večerna zarja, ki s svojim zlatom ožarja počasni, toda nezadržni zaton našega kulturnega in narodnostnega življenja na ameriških tleh.

Tone Sabec, Cleveland

PRISPEVKI ZA TISKOVNI SKLAD
»RODNE GRUDE«

Društvo Lunder-Adamič 5 dol., John Pernel 1 dol., Josephine Mahnic 0.50 dol., Ivan Zemlik 2 dol., Joseph Oblak 1.5 dol., Joseph Glavan 4 dol., Louis Prijatelj 0.50 dol., Jennie Dolence 0.50 dol., Mathew Karnely 1 dol., Jennie Troha 2 dol., Fani Sališnik 400 frs, Lia Menton 300 din. Lepa hvala!

P O D O M A Č I D E Ž E L I

— Letos bo jugoslovanska mladina nadaljevala z gradnjo avtomobilske ceste in sicer jo bo gradila na odseku v Makedoniji. Pri gradnji bo sodelovalo okrog 70.000 mladincev in mladink iz vse države. Na tem odseku ceste, ki gre ob desnem bregu Vardarja, bodo mladinske delovne brigade izkopale in vgradile nad 350.000 kubikov zemlje, kamenja in drugega materiala ter asfaltirale nad 120.000 kvadratnih metrov ceste. Zgradili bodo tudi šest večjih objektov, med temi most čez reko Bošavo in nadvoz pri Negotinu. Prve štiri mladinske brigade so začele z delom 1. marca.

— Slovenski lovci so dobili v Ljubljani svoj dom. Zanj so začeli skupaj s Slovensko ribiško in Planinsko zvezo zbirati sredstva že pred štirimi leti. Doslej so samo lovci zbrali že 25 milijonov dinarjev. S tem denarjem so kupili in adaptirali palačo v Župančičevi ul. 9. Lovski dom »Zlatorog« kakor so ga krstili, je bil slovesno odprt konec februarja. V njem bodo imele svoje prostore Lovska, Ribiška in Kinološka zveza Slovenije, poleg tega pa so v zgradbi tudi prehodna prenočišča za lovce.

— Televizija je tudi v medicini velikega pomena. Kakor v drugih naprednih deželah po svetu so jo začeli uporabljati tudi na Ginekološko-porodniški kliniki v Ljubljani in je to prvi primer uporabe televizije v medicinske namene v Jugoslaviji.

— Nad 60 milijonov znašajo letošnje investicije za kmetijstvo v črnomeljski občini. Ta sredstva bodo predvsem uporabljali za obnovo hmeljskih nasadov, gradnjo sušilnice za hmelj in nabavo kmetijskih strojev.

— Kočevski premogovnik izpopolnjujejo tako, da se bo prihodnje leto njegova zmogljivost lahko zelo povečala. Letos bo dograjena separacija, druga dela pa bodo končana prihodnje leto. Gradijo tudi več stanovanjskih hiš za rudarje.

— Umetna jeklena pljuča, ki omogočajo dihanje bolnikom, obolelim za nekaterimi nevarnimi boleznimi, doslej v Jugoslaviji nismo izdelovali. Zdaj pa jih bo začel izdelovati elektrostrojniški klub Mariborske tovarne avtomobilov.

— Trinajstih velesejmov se bodo letos udeležila jugoslovanska industrijska in druga podjetja. Lani so jugoslovanska podjetja na velesejmih prodala za 8 milijonov dolarjev raznega blaga.

— Dolino Mirne, ki je najrodovitnejši del Istre, bodo meliolirali in tako pridobili nova prostrana polja. Ustanovili bodo tudi eno največjih kmetijsko-industrijskih podjetij, ki bo imelo okrog 5000 ha zemljišč. Precej zemlje bodo namakali ali zavarovali pred povodnjami. Preračunali so, da bodo velika posestva v dolini Mirne lahko zalagala s povrtnino vsa večja mesta v Sloveniji.

— V Sodražici na Dolenjskem so lani razširili in asfaltirali ceste. V Ribnici so asfaltirali hodnike za pešce.

— V jeseniški železarni že nekaj let nagrajujejo predloge za tehnične izboljšave. Lani so nagradili dvanajst železarjev za njihove predloge, ki bodo veliko koristili proizvodnji podjetja.

— V Tržiču bodo uredili muzej, ki bo prikazoval zgodovinski razvoj tržiških obrti, in sicer pletarstva, usnjarstva, čevljarstva in kovaštva. Poseben oddelek bo namenjen narodnoosvobodilni borbi.

— Konec prihodnjega leta bo v Prahovem ob bregu Donave začela obratovati velika tovarna superfosfata, ki bo proizvajala letno 575.000 ton umetnih gnojil. To bo tudi prva tovarna v Jugoslaviji, ki bo proizvajala kriolit, ki je zelo važen za industrijo aluminija.

— Jugoslovanska elektroindustrija bo letos izvozila precej več svojih izdelkov kakor lani. Tako bodo letos izvozili okrog 150.000 elektromotorjev, od tega 100.000 majhnih elektromotorjev za šivalne stroje v Ameriko.

— Nad 1000 stanovanj gradijo v Mariboru, ki je v zadnjih letih popolnoma spremenil videz. Postal je moderno mesto, kjer poleg lepih nasadov vsepovsod srečuješ nove stavbe — moderne stolpnice in manjše stanovanjske hiše. V Studencih nameravajo zgraditi novo osemletko in kulturni dom.

— Bogata dediča sta postala siromašna brata Zoran in Stevan Nevič iz vasi Korjenica v Bosni. V Ameriki je umrl oče in jima zapustil ogromno premoženje. Osemindemdeset milijonov sta že dobila, pa sta ostali še dve dobro opremljeni farmi in tovarna športnih avtomobilov. Brata se dediščine nista nič nadejala, saj za očeta niso slišali dolgih 30 let. Nedavno pa sta prejela obvestilo od odvetnika dr. Leona Golterja iz New Yorka, da sta edina dediča po nedavno umrlem bogatašu Milošu Neviču. Nova milijonarja sta si denar bratovsko razdelila. Eden se bo v kratkem oženil in si kupil stanovanje v Beogradu, kamor se bosta oba preselila z materjo. Svojo kmetijo, njive in čredo bosta darovala siromašnim domačinom, milijon dinarjev sta obljubila zadrugi v vasi Lipari, bogato darilo pa tudi otrokom padlih borcev.

Skofja Loka-Puštal s Hribcem

Ziri — stari del vasi pod Žirhom

Zadružni dom v Čepincih v Prekmurju je eden prvih v Sloveniji zgrajenih zadružnih domov. Lani je praznoval že deseto obletnico

(Nadaljevanje in konec)

Takšen je včasih mimogrede po potrebi skočil tudi na trg kupit ribe ali zelenjavo in priganjal: »Hitro, hitro, mudi se mi. Bolniki me težko čakajo.« Čakala pa sta ga v resnici komaj eden ali dva bolnika.

Včasih smo se z znanci pri kozarčku piva o njem pomenkovali. In enkrat je mene vščipnilo, da bi ga malo povlekel. Ko sva se srečala, sem mu notožil, da me hudo trga v kolenu. Resno je stopil bliže in me globoko pogledal v oči. Pa je moral priznati, da preslabo vidi brez očal, in mi je naročil, naj mu takoj drugi dan prinesem vodo.

Naslednji dan sem res prišel k njemu in mu prinesel vodo, ki mi jo je za nekaj cigaret preskrbel sosedov hlapec od nekega starega konja.

Padar je dolgo gledal konjsko vodo, nato pa se je silno resno obrnil k meni in mi rekel: »Sikošek, pri moj trikrat duš, grozanski revmatizem imaš. Toda jaz te bom že pozdravil.«

Zapisal mi je zdravila, ki bi jih seveda moral jaz nesti — sosedovemu konju.

Tudi rojak Josef Sintič se je ukvarjal s padarstvom. To je bil pravzaprav njegov tretji »poklic«, ker je bil izučen čevljar, delal pa je kot rudar. Rokaj Sintič je pogruntal bolezen, če je bolnika natančno skozi povečevalno steklo pogledal v oči. Zdravila je kahal kar sam doma in precej jih je bilo prepričanih, posebno ženske, da je zelo dober zdravnik.

*Fantje smo se radi postavili,
včasih so bile pri tem tudi težave*

Povedal sem že, da so bile v naših fantovskih letih največji okras lepe brke. Če si se lahko z njimi postavil, si pri dekletih največ veljal. To pa včasih ni bilo lahko. Marsikdo bi vam lahko o tem veliko povedal. Na primer moj bratranec Janez.

Časopisi so takrat na široko delali reklamo za mazilo »Harasin«, po katerem si dobil lepe dolge brke. Marsikdo ga je seveda, če le mogoče, na skrivaj preizkusil, da bi si tako pomagal do svoje moške lepote.

Leta 1912 je pri nas stanoval moj bratranec Janez, ki mu je bilo takrat 18 let. Ker nas je bilo veliko, sta spala kar v postelji skupaj z bratom Tonetom.

Neki večer se je Janez obnašal nekam čudno. Legel je precej zgodaj, se takoj obrnil v steno in obležal tiho kot miška. To se je nam zdelo zelo čudno, ker smo se fantje (spali smo štirje v eni sobi) vedno dobro uro pomenkovali. Še bolj pa smo se začudili, ko je od nekod začelo hudo smrdeti. Tako je smrdelo, kakor da bi bilo naenkrat okrog nas polno stenic.

»Kaj pa hudiča tako smrdi,« je zarobantil moj brat Tone in se obrnil k Janezu. Ta je bil pa tiho kot miška.

Tone pa ni odnehal: »Kaj nič ne vohaš? Od kod ta strašni smrad?«

Janez pa se je samo obregnil: »Pusti me no spat, komaj sem zadremal, pa me budiš. Kakšen smrad? Jaz nič ne voham, sem nahoden...« in se je še bolj potegnil k zidu.

Tone je kosmato zarobantil in se obrnil k nama: »Od kod ta stenični smrad? Sai se bom zadušil.« Dvignil se je v postelji in si bolj od blizu ogledal Janeza, ki se je delal kakor da spi.

Tedaj je opazil, da je ta pod nosom na debelo namazan s »Harasinom«. To so bile torej tiste stene...

Vsi smo se glasno smejali in se norčevali, Janeza pa je bilo strašno sram. Pogruntal sem, da si je zaželel lepih brk zaradi postavnih hčerk sosedu Gomilarja. Pa sem mu ponagajal:

*»Če hočeš Gomilarjeva dekleta snubiti,
se boš moral še dolgo truditi,
da ti bodo zrasle — brke...«*

Kako nas je nadzornik učil olikano govoriti

Pred leti smo tudi v Nemčiji praznovali prvi maj. Na ta dan smo imeli zborovanje, na katerem pa so nam seveda govorili tisti, ki so nam dajali kruh, sebi pa šteli lep dobiček. Takšno priložnost si je nekoč naš rudniški nadzornik izbral, da nas bo učil bolj olikano govoriti.

Zbrali smo se na dvorišču, gospod nadzornik je pa stopil na mizo in glasno pozdravil: »Srečno!« Nato pa je nadaljeval: »Dragi kameradi! Danes

*Člani Jugoslovanskega podpornega društva
v Gladbecku*

praznujemo prvi maj. Marsikateri kamerad, ki je bil lani med nami, že počiva v grobu, ker se je pri delu smrtno ponesrečil. Težak, poln nevarnosti je naš rudarski stan...«

Ko smo z enominutnim molkom počastili spomin pokojnih tovarišev, je nadzornik nadaljeval, da je pač naš poklic trd in zato tudi naše govorjenje ni posebno olikano. Zelo radi, velikokrat kar preveč se pridušamo. No, pa tako je. Smo pač knapi in zato nihče ne sme biti prehitro užaljen, če ga kamerad z besedami malo pretrdo prime.

Nekaj dni kasneje nas je ta visoki rudniški uradnik nepričakovano obiskal v rudniškem rovu. Jaz sem pri tem imel posebno smolo, ker sem pustil nekaj vagončkov stati na tirnicah. Nadzornik, ki je bil precej zajeten, se ni mogel zriniti mimo njih. Strašno se je razjezil in začel kričati: »Ti kanalja, kja pa si, da pustiš vagončke tukaj. Iz rudnika te bom vrgel, ti vrag kosmati...«

Jaz pa sem mu vrnil milo za drago: »Ti lenuh debeluh, če ne moreš skozi, kaj pa hodiš sem. Kar doma ostani!« sem ga nahrulil.

Ves rdeč od togote je odšel. Čez štirinajst dni so mi pa za kazen odbili tri marke. Pa se nisem dal ugnati.

Šel sem k nadzorniku in ga spomnil njegovega prvomajskega govora. Najprej me je debelo pogledal, nato pa se je moral, bolj kislo seveda, zasmejati. Segel je v žep in mi vrnil tiste tri marke.

Zdaj pa še o naših društvih

Šele po več letih so se naši rojaki združili in ustanovili društvo svete Barbare. To je bilo v Gladbecku leta 1909. Ustanovitelj tega društva je bil rojak Vincenc Tuhtar, ki je bil izvoljen tudi za prvega predsednika. Prvi tajnik je bil Martin Dobrauč, prvi blagajnik pa Fric Škrabar. To društvo je imelo majhno dvorano v gostilni Heinricha Schwarte. Ko je število članstva naraslo, so pa imeli svoj društveni lokal v restavraciji H. Dröghoffa v bližini katoliške cerkve sv. Lamberta. Nekaj let pozneje so ustanovile tudi ženske svoje društvo, ki se je imenovalo Roženvenska bratovščina. Prva predsednica tega društva je bila gospa Margareta Pokovec.

K ustanovnemu zborovanju je rojak Tuhtar povabil tudi nemškega duhovnika iz Hamborna, ki je prav dobro obvladal tudi slovenščino. Ta duhovnik se je pisal Köster. To je bilo članstvu všeč. Saj so naši ljudje, ki niso prej še nikoli videli industrije in so zelo radi hodili v cerkev, duhovnika zelo pogrešali. In to ne le v Gladbecku, ampak povsod po Evropi. Grehe so imeli, pa se jih niso mogli iznebiti, ker ni bilo slovenskega duhovnika, da bi se mu spovedali in si duše oprali.

Tako je imel ta duhovnik kar veliko dela, ker je imel tudi v Hambornu mnogo članov od društva svete Barbare. Zato so Slovenci v Gladbecku kmalu dobili njegovega naslednika, ki se je pisal Tappe. Imel pa je to napako, da žal ni znal slovensko.

Ustanovitelj in prvi predsednik društva sv. Barbare C. Tuhtar in njegova žena, ki se je pozneje smrtno ponesrečila pri avtobusni vožnji

Slovenci so želeli drugega duhovnika in ga končno tudi dobili. Tudi ta je bil sicer po poreklu Nемеc, govoril pa je lepo slovensko, česar se je naučil v Ljubljani. Gospod Tensuderen je bil med našimi ljudmi zelo priljubljen, saj je poleg dušne paše rad pomagal našim ljudem tudi pri preskrbovanju dokumentov, kot prevajalec, pri kulturnem delu v društvu. Rad je bil dobre volje in se je vedno udeleževal veselice in drugih društvenih prireditev ter praznovanj raznih družinskih praznikov.

Leta 1920 se je vrnil iz Amerike rojak Jože Košir, ki je tam deloval v društvu SNP J. Štiri leta kasneje je bilo v Gladbecku na njegovo pobudo ustanovljeno Jugoslovansko podporno društvo, ki mu je bil glavni predsednik Pavel Bolha, prvi predsednik Jože Košir, drugi predsednik pa Maks Plahuta. Tajnik je bil Martin Lončar, prvi blagajnik Anton Starina, drugi blagajnik pa Avgust Kalšek. Nekaj let kasneje so tudi ženske dobile svoj društveni oddelek, ki mu je bila izvoljena za prvo

predsednico Johanna Lončarjeva, tajnica je bila Julija Potočnikova, blagajničarka pa Angela Koširjeva. To društvo je leta 1929 ustanovilo mešani pevski zbor »Slavec«. Pevovodja tega zbora je bil rojak Jožef Stritar, ki je zelo lepo igral na citre. Jugoslovansko podporno društvo je organiziralo tudi slovensko šolo, ki je imela prostore v stanovanju rojaka Antona Starina. Učitelj je bil pa Franc Mlaker.

Društva so prirejala veselice, plesne zabave, gledališke igre, pevske nastope itd. Tradicionalne vsakoletne prireditve so bile: vinska trgatav, mlaklavževanje, božično obdarovanje otrok članov, pustna prireditve. Čisti dobiček od prireditve je bil porabljen za podpore starih, siromašnih članov in vdov. Razlika med društvom sv. Barbare in Jugoslovanskim podpornim društvom je bila v glavnem v tem, da je prvo imelo v svojem vodstvu duhovnika, drugo pa ne.

Kakor v številnih družinah je prišlo pozneje tudi med članstvom Jugoslovanskega podpornega društva do različnih mnenj. Mlajši člani so vedno bolj pozabljali slovenščino in niso razumeli govorov pri društvenih zborovanjih. Zato so želeli, da bi bili ti v nemščini, odbor pa je to odklonil.

Leta 1935 je bilo ustanovljeno novo društvo, ki se je imenovalo »Jugoslawischer Verein Heimatglocke« (Jugoslovansko društvo Domovinski zvon). Njegovi ustanovitelji so bili: Franc Mlaker, Johann Jazbec, Paul Pečnik, Peter Lavrin, Thomas Kampič, Johann Udovč in Anton Jenko. Prvi društveni predsednik je bil Franc Mlaker, prvi tajnik Josef Stritar, prvi blagajnik Johann Jazbec, podblagajnika Viktor Jenko in Kaspar Jenko, preglednika računov pa rojaka Kampič in Pečnik. Društveni lokal so imeli v prostorih gostilne Otta Hasebrinka, kjer so kakor druga društva prirejali svoja mesečna zborovanja. Pozneje, ko se je število članstva pomnožilo na 40 članov, so se preselili v restavracijo Johanna Rose. To društvo je večkrat prirejalo dramske igre, ki jih je prevajal in režiral Thomas Kampič. Tudi to društvo je imelo svoj ženski odsek, katerega predsednica je bila rojakinja Anna Jenko.

Kot mlad fant sem bil član društva svete Barbare. Pozneje sem se pa včlanil v Jugoslovansko podporno društvo, kjer sem bil nekaj časa tudi drugi tajnik. Ker sem rad prepeval, sem seveda postal član našega pevskega društva »Slavec«, da smo jo skupaj velikokrat lepo zažingali. Ko se je ustanovilo društvo »Domovinski zvon«, so me povabili, da se udeležim njihovih zborovanj in na tretjem so me izvolili za prvega tajnika tega društva.

Tako sem vam na kratko in le v glavnem opisal tudi naše društveno življenje v Gladbecku. Prišel je Hitler in naša društva so morala prenehati z delovanjem. Zdaj nimamo več ne slovenske šole ne pevskega zbora ne dramskih krožkov... Tudi večina nekdanjih naših zvestih kameradov pri

delu v rudniku in v naših društvih nam je že zaklicalo svoj zadnji »Srečno!«, odšli so, nekateri v domovino, največ pa jih je tu na tujem našlo svoj grob. Naj jim bo lahko odeja ta zemlja, v kateri so dolgo vrsto let s trdimi žulji kopali vsakdanji kruh sebi in svoji družini!

Moj zadnji šiht

Že prej sem povedal, da sem delal v rudniku »Graf Moltke« v Gladbecku. Bil sem kopač. Tri leta pred prihodom Hitlerja je tudi v naših rudnikih zagospodarila kriza. V vsej Nemčiji so odpuščali rudarje. Med njimi sem bil tudi jaz. Ko sem bil brez posla in sem kakor pravijo »čas predele«, sem prišel na misel, da bi kaj napisal. Saj sem imel do pisanja veselje, le časa mi je manjkalo. Sestavil sem hudomušno pesem in jo poslal uredništvu lista »Der Deutsche Bergknappe«. To je bilo leta 1930. Pesem je bila sprejeta in objavljena. To mi je dalo korajžo, da sem potem še večkrat vzel »pero v svojo desno roko« in kaj hudomušnega napisal. Skoraj vedno mi je uspelo. Cela štiri leta sem bil brez dela in sem si tako s peresom pomagal do zaslužka. In prav zaradi tega mojega pisanja so postali pozorni name in sem po dolgih štirih letih spet dobil delo v rudniku. Skoraj so mi prišle solze v oči, ko sem spet vzel svojo drago kopačko v roke...

Spet sem delal, se znojil, po rudarsko robantil in s kameradi v jami marsikakšno pogruntal. Leta so tekla... in se tudi zame in moje delo iztekala... Leta 1935 sem naredil svoj zadnji šiht.

Vse dni mi bo ostal v spominu ta dan, ko sem se v jami poslovil od kameradov — in svoje zveste, dobre kopačke. Seveda sem tudi za to priložnost zložil kratko pesmico kameradom in rudniku v slovo.

Tudi novinarji pri časopisu »Das Werk«, kjer sem sodeloval, so zvedeli, da se poslavljam od rudnika. Fotografirali so me in sliko objavili. In ko sem šel v rudniško pisarno po zadnji zaslužek, so mi vsi segali v roke in mi čestitali. Rokaj Aleksander Čebin pa mi je rekel, da sem dokazal, da smo Slovenci zmožni tudi česa drugega, ne samo krampa in lopate.

Zdaj sem upokojen in pri meni vasujejo spomini. Kameradi, s katerimi smo včasih kakšno veselo pogruntali, ki pa jih zdaj že davno ni več, me v mislih obiskujejo. Kakor na televiziji vstajajo v mislih dogodki iz preteklih let in moj sedanjji zvesti kamerad — pero mi je pomagalo, da sem nekatere od teh napisal za »Rodno grudo« v želji, da zajamem z njimi košček zgodovine iz našega življenja v Westfaliji.

Naj končam s kratko, preprosto pesmico moji domači deželi:

Rad spominjam se nazaj
ko sem še fantič bil,
srčno pozdravljam dragi kraj,
kjer sem se rodil.

MURSKA SOBOTA

nekdaj in danes

V decembrski številki (letnik 1958) »Rodne grude« se je oglasil dopisnik mr. Rudi Glavač iz Wellanda v Kanadi in omenil, da bi rad bral dopis iz Prekmurja on sam, pa tudi njegova žena, ki sta oba prekmurska rojaka in mnogi drugi nekdanji izseljenci.

V Prekmurju sem bil že večkrat in bom nanizal nekaj spominkov na to prijazno ravninsko pokrajino ob naši reki Muri. Zaradi pregoste naseljenosti, skoraj po sto prebivalcev na 1 kvadratni kilometer, ne najdejo vsi dela doma, zato odhajajo v svet. Prekmurca dobiš domala na vseh naših stavbiščih ali pri drugih sezonskih delih. Prekmurci so raztreseni tudi izven državnih meja, radi pa se vračajo domov, kadar si prislužijo za potovanje in domov grede prepevajo starodavno pesem, polno domotožja, ponarodelo:

*»Domô, domô, v slovenski kraj,
me vleče njegov krasni maj.*

*Tam rože 'majo lepši diš,
tam ptički znajo dosti viž.*

*Lepi si slovenski kraj,
si moj zemeljski raj!«*

Domačini iz te pokrajine imenujejo ves okoliš Slovenska krajina, ta dežela pa je znana pri nas zdaj tudi pod novim imenom: Prekmurje. Prekmurje zato, ker leži preko reke Mure. Ob Muri je potekala državna meja med Avstrijo in Ogrsko vse do 4. julija 1920, ko je bila Slovenska krajina priključena s trianonsko pogodbo Jugoslaviji. V Petanjcih pri Radencih, v bližini mejne reke Mure, vidiš še danes star hrast z dvema debloma, državna meja je potekala prav skozi sredino tega zgodovinskega drevesa: en del je pripadal še avstrijskemu ozemlju, drugi vrhač pa je rasel že na madžarskih tleh. Danes je to drevo le še zgodovinska zanimivost, ogleda pa si ga vsakdo, ki ga privede pot v Radence ob Muri.

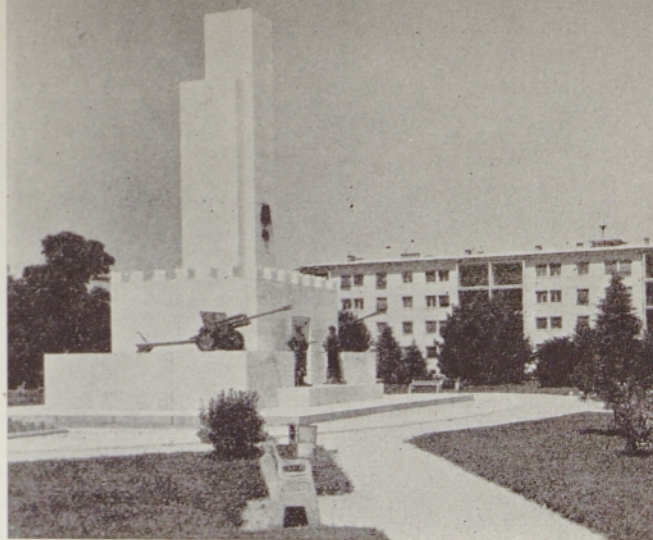
Odpravili smo se v središče Prekmurja, v Mursko Soboto. Pot nas vodi po taki ravnini, kakor bi jo poravnal težak likalnik. Plodna je ta zemlja in jo štejemo za žitnico slovenske republike.

Murska Sobota ima danes povsem drugačno zunanjost, kakor v nekdanjih časih, ko si moral z avstrijske strani pri Petanjcih čez vodo z brodom. Danes je tam dolg, lep, zidan most.

Nekdaj je imela Murska Sobota blatne ulice in ceste, danes ima podobo modernega mesta: ceste so asfaltirane ali kockane. Nove stavbe gradijo na vseh koncih in krajih. Iz nekdanjega odročnega, provincialnega mesta nastaja tu pomembno kulturno, upravno in industrijsko središče z živahno trgovino kmečkih pridelkov.

Murska Sobota je danes središče velike komune, pa tudi okraja, prav zadnje dneve pa je dobila tudi okrožno sodišče, do nedavnega je spadala Murska Sobota pod mariborsko okrožno sodišče. Celotni pomurski okraj s sedežem v Murski Soboti meri 1400 kvadratnih kilometrov (= 140.000 ha) in šteje nad 140.000 prebivalcev.

Domačini se ukvarjajo največ s kmetijstvom, ker je obdelovalne zemlje največ. Gozdov je ena četrтина od celotne površine, okrog 34.000 ha, ki dajejo letno 75.000 kubičnih metrov prirastka. Naj omenim, da je Prekmurje domovina topolov, ki so med najbolj značilnimi drevesi prekmurskih ravnin. Topolovi drevoredi

Središče mesta s spomenikom zmage

so prirodna značilnost tega pestrega sveta ob reki Muri. Ljudska oblast skrbi za pogozdovanje prekmurskih gozdov, saj oskrbuje gozdarska uprava v Murski Soboti 20 gozdnih drevesnic, ki imajo 7 ha površin.

Prekmurje je najdlje od vseh slovenskih pokrajin trpelo pod fevdalnim suženjstvom. Medtem ko so na Kranjskem, Štajerskem in v drugih tedanjih avstrijskih pokrajinah odpravili kmečko podložništvo že leta 1848, so to doživeli prekmurski kmetje šele 111 let kasneje, saj so v Prekmurju šele leta 1922 začeli odpravljati veleposestva madžarskih grofov in drugih veljakov, ki so imeli v rokah pretežno večino zemlje v svojih rokah.

Po zakonu o agrarni reformi so obdržali madžarski magnati le še po 75 ha obdelovalne zemlje in po 200 ha gozdov, medtem ko so imeli prej nekateri tudi po tisoč in še več hektarov zemlje. Nova Jugoslavija pa je izročila zemljo kmetom in državnim posestvom in je povsem odpravila in strla stare fevdalne okove.

Starejši rod izseljencev se gotovo še spominja nekdanjih madžarskih grofov Szaparyjev, Szesenijev in drugih, ki so živeli na račun podložnih kmetov, kakor v pravljicnem svetu. Grof Szapary je stoloval v imenitnem dvorcu sredi Murske Sobote, kjer je danes muzej, ki nam govori o nedavnih, težkih časih, za kmeta težkih, za grajskega gospoda zlatih časih. Grof Szapary si je zbral z žulji svojih podložnikov veliko premoženje. Bil je zapravljivec, ki je imel celo lastno jahto, na njej je prirejal izlete in gostije tudi večjih družb. Nazadnje je pognal vso veliko bogatijo in postal revež, berač...

V muzeju vidiš še biraški rog, narejen iz volovskega roga. Z njim je nekoč pozival grajski valpet podložne kmete na tlako in k dajatvi desetine, da je grajski gospod lahko veseljačil.

Ker je vabil grajski valpet podložnike na biro, so dejali temu rogu »biraški rog«. Danes je ta rog samo še eden grenkih spominov na davne, bedne čase.

V nekdanjem Szaparyjevem gradu, ki je bil zgrajen že v XVI. stoletju, je danes razen muzeja tudi študijska knjižnica in vrsta uradov ljudske oblasti. Pred vhom v grad pa stoji veličasten spomenik narodnega heroja Štefana Kovača, ki je začel med prvimi buditi prekmursko ljudstvo k uporu proti nasilstvu in boju za svobodo.

Dolga in krvava je bila pot za osvoboditev prekmurske zemlje, ki so jo zasedli madžarski fašisti ob razsulu predaprilske Jugoslavije v letu 1941. V spomin na borbe za osvoboditev praznuje murskosoboška občina svoj krajevni praznik narodnoosvobodilne borbe dne 17. oktobra, v spomin na ta dan leta 1944, ko so madžarski okupatorji zaprli več zavednih domačinov,

Murska Sobota

njihove družine pa izselili. Madžarski okupatorji so zdivjali nad zavednimi prekmurskimi domačini že ob vdoru v Jugoslavijo, ko so leta 1941 zaprli in postrelili več domačinov, med njimi tudi narodnega heroja Stefana Kovača, začetnika uporniškega gibanja v Prekmurju.

Murska Sobota je izgubila v bojih za osvobodjenje za časa okupacije 250 občanov, od tega 110 Slovencev, 120 žrtev pa je bilo židovskega porekla.

V svobodi se Murska Sobota spreminja v napredno, industrijsko mesto.

Med največje mestne stavbe štejemo novo gimnazijsko poslopje, ki ima povsem videz moderne šolske stavbe. Ravnatelj Ernest Kučan je sestavil ob desetletnici osvoboditve zanimivo spominsko knjigo o delu za razvoj te važne učne ustanove. Danes ima Murska Sobota že tudi nekaj strokovnih šol. V vsem pomurskem okraju, kamor štejemo tudi Beltince, Gornjo Radgono z Radenci, Lendavo in Ljutomer, je nad 21.000 šolarjev in dijakov, vse učilnice pa zavzemajo nad 20.000 m² površine.

V Murski Soboti imajo zelo moderno tiskarno. Ko sem si ogledoval njihove stavne in tiskarske stroje, so člani kolektiva žareli od ponosa. V tej tiskarni tiskajo tudi prekmursko glasilo: Pomurski vestnik in razne druge knjige.

Delovni ljudje Murske Sobote in okolice so zaposleni v raznih tovarnah in podjetjih. Kar vzredi kmeč-

ki živinorejec našega Prekmurja, mu odkupi tovarna mesnih izdelkov, ki predela letno okrog 4600 ton najrazličnejših mesnih izdelkov, nekaj za domači trg, konzerve in predelane bekone pa izvažajo tudi čez mejo, zlasti v Anglijo. Zaradi napredne živinoreje je število živine precejšnje. Trudijo se, da bi letno odkupili po 7000 goved, 15.000 telet in 35.000 svinj. Vse to vzredijo plodne prekmurske ravnice in delovne roke prekmurskega kmeta. V Murski Soboti pa deluje še vrsta drugih tovarn, tako tovarna perila Mura, tovarna mlečnega prahu, ki izdeluje tudi surovo maslo in razne vrste sirov.

Spotoma smo obiskali še sekretarja okrajnega sindikata tov. Rudija Rapla, ki nam je dal nekaj podatkov o zaposlenosti prebivalcev. Dejal je: »V poletju je zaposlenih nekaj več ljudi, kakor v zimskih mesecih, ko počivajo sezonska dela. Povprečno je zaposlenih zdaj že okrog 15.000 ljudi.

Največ zaposlenih je v proizvodnji nafte, kjer ima kruh okrog tisoč ljudi. Nad vse lepo se razvija tovarna perila »Mura«, ki ima 600 delavcev in nameščencev.

Pri podjetjih sezonskega značaja pa so nekatera kmetijska in vinogradniška posestva, opekarne, gradbena podjetja in druga podjetja.«

Murska Sobota, središče Pomurja se tako razvija, da te ob vsakem obisku preseneti. In teh napredkov si od vsega srea vesel.

Jože Zupančič

DVA POMEMBNA KULTURNA DOGODKA

Pred štiridesetimi leti — 6. februarja 1919 — se je v Ljubljani s predstavo Levstik-Jurčičevega »Tugomerja« začela pot slovenskega narodnega gledališča. Komaj trije meseci so takrat minili od konca vojne, komaj nekaj tednov pa, kar je na odločno zahtevo slovenskih rodoljubov zamenjal nemškega gledališkega ravnatelja Slovenec. To je bil obenem tudi začetek poti mnogih poznejših pomembnih slovenskih dramskih umetnikov, ki jih je za novo slovensko gledališče angažiral prizadevni gledališki umetnik in režiser Hinko Nučič.

V Tugomerju so nastopili poleg Hinka Nučiča, ki je igral naslovno vlogo, še takrat že znana velika tragedinja Zofija Borštnik-Zvonarjeva, mlada Mila Šaričeva, Anton Danilo, katerega žena Avgusta je bila prav tedaj med našimi rojaki v Ameriki, Lojze Drenovec, Edvard Gregorin in drugi. V skopih treh tednih so morali naštudirati in pripraviti predstavo. Ni bilo ne kulis ne kostumov, niti denarja niti časa. Toda zavest, da bodo prvi, ki bodo odstrli zastor slovenskemu narodnemu gledališču, je bila močnejša od vseh teh težav in nevednosti.

Tako je 6. februarja 1919 prvič na slovenskem odru zaživela Jurčičeva tragedija »Tugomer«. In ko je ob zaključku umirajoči Tugomer-Hinko Nučič govoril svojo veliko oporoko: »Trd bodi, neizprosen mož jeklen, kadar braniti ti je čast in pravdo narodu in jeziku svojemu,« se je v dvorani, kjer se je prej vedno glasila le nemška beseda, dvignil pravcati orkan ploskanja. Gledalci so od

navdušenja jokali ter oder in igralce zasuli z venci in šopki, ki so bili oviti s slovenskimi trakovi.

S tem se je pred štirimi desetletji začela velika, lepa, pa tudi težka pot slovenskega narodnega gledališča. Na njegovih deskah so se nato vrstila kvalitetna in zahtevna dela, v katerih so zoreli in dozoreli mnogi veliki umetniki. Pesnik Oton Župančič je skrbel s svojimi dognanimi prevodi, da je bil gledališki repertoar vedno na tekočem z deli, ki so jih igrala druga sodobna gledališča v svetu. Vendar pa ni bilo lahko življenje naših igralcev v dobi med obema vojnama. Težak in trd je bil njihov vsakdanji kruh. Sedem let so dobivali plačo samo po obrokih. Gledališke predstave so bile slabo obiskane. Med ljudmi ni bilo pravega zanimanja za dramsko umetnost. Posamezna dela so zato dosegla komaj pet do šest ponovitev, medtem ko jih dosežejo danes petindvajset do trideset. To je zelo bremenilo tudi igralce, saj so morali tako rekoč obenem študirati vloge kar za dve deli. Leta 1922 je Združenje gledaliških igralcev za vzgojo naraščaja ustanovilo Dramatično šolo, ki pa se je obdržala le dve leti, ker je združenje ni moglo delj samo vzdrževati. Toda ta leta so bila polna zanosne, res idealne ljubezni do gledališke umetnosti, ki je nujno morala dati in je tudi dala vrsto velikih umetnikov — igralcev in režiserjev, ki so bili deležni lepih priznanj tudi v tujini.

Šele po osvoboditvi je Slovenska Drama doživela pravi vzpon, ko so se njena vrata odprla

Prizor iz B. Kreftovih »Kranjskih komedijantov« v ljubljanski Drami

širokim ljudskim množicam. Zdaj na njenih deskah uspešno nastopa že nov igralski rod, ki ga je vzgojila Akademija za igralsko umetnost v Ljubljani, ki smo jo, kakor številne druge visoke šole, dobili po vojni. V teh letih si je Slovensko narodno gledališče z lepimi uspehi utrlo pot tudi v tujino. Kakor smo v »Rodni grudi« (letnik 1957) že pisali, je naša Drama leta 1956 na mednarodnem gledališkem festivalu dosegla s Cankarjevimi »Hlapci« pred mednarodno publiko prvo uspeh. Prav tako se je tudi navdse častno uveljavila leto pozneje na gostovanju po Poljski.

Ob štiridesetletnici so v gledališki avli odkrili doprni kip najstarejše slovenske igralko Avguste Danilove, ki so jo dobro poznali tudi naši rojaki v Ameriki, saj je nekaj let delovala med njimi kot gledališka umetnica in režiserka. Popoldne je bil v Drami pomenek z občinstvom, v katerem so sodelovali igralci, kritiki in drugi, ki so v teh štirih

desetletjih sodelovali in spremljali razvojno pot našega osrednjega dramskega gledališča. Zvečer pa je bila jubilejna predstava Cankarjevih »Hlapcev«.

*

Osmi februar, obletnica smrti pesnika Franceta Prešerna je naš kulturni praznik že iz časov narodnoosvobodilne borbe. Tradicija Prešernovega dneva je iz leta v leto bolj živa, kakor je iz leta v leto bolj živo pričujoč pesnik sam in njegova preroška beseda, ki jo je uglašil prav za današnji rod in naš čas.

Letos smo se spominjali 110-letnice pesnikove smrti in kakor prejšnja leta so bili tudi letos na ta dan razglašeni najboljši rezultati slovenske kulturne dejavnosti v preteklem letu. Prešernove nagrade in diplome so prejeli pisatelji, likovniki, gledališki umetniki in muziki, slušatelji umetniških akademij in študenti ljubljanske univerze.

Ina Slokan

DROBNE KULTURNE VESTI

Izgubili smo
velikega umetnika,
slikarja
Franceta Pavlovca

V četrtek, 12. februarja je v Stožicah pri Ljubljani umrl akademski slikar France Pavlovec, eden najboljših slovenskih krajinarjev, ki je na neštetih platnih upodobil lepote slovenske zemlje. Vsaka teh podob govori o veliki ljubezni, o prekipevajočem zanosu, ki sta vodila Francetov čopič, da je o njem upravičeno zapisal njegov prijatelj umetnostni zgodovinar Stane Mikuž, da »po Ivanu Groharju Slovenci še nismo imeli v slikarstvu tako velikega liričnega pesnika kakor je bil pokojni Pavlovec.«

Pol milijona
za najboljši roman
o sodobnih mladih ljudeh

Uredništvo jugoslovanskega mladinskega tednika »Mladost« v Beogradu je razpisalo knjižno nagrado pol milijona dinarjev za najboljši objavljeni jugoslovanski roman, ki obravnava temo o sodobnem mladem človeku. Nagrada bo podeljena vsako leto 25. maja na dan mladosti. Letos bo nagrada podeljena prvič.

Chopinov večer
v Trbovljah

Gojenci Glasbene šole v Trbovljah so v soboto, 10. januarja in v torek, 13. januarja v svoji domači doborani priredili Chopinov večer. Na sporedu so bili preludiji, mazurke, valčki in nokturni.

Nova domača
gledališka dela

Delaovski oder v Ljubljani je lani razpisal nagradni natečaj za izvirno slovensko dramo. V natečaj je bilo predloženih 64 del, katerih avtorji so večinoma preprosti ljudje. Žirija je nagradila šest del, dve nadaljnji pa je predložila za odkup.

16 milijonov
za izobraževanje

Naše tovarne posedečajo vedno večjo skrb tudi strokovni izobrazbi delavcev. Tako je Center za izobrazbo kadrov v tovarni konstrukcij in strojni naprav »Metalna« v Mariboru določil 16 milijonov za izobraževanje. S temi sredstvi bodo štipendirali 107 slušateljev. In sicer 14 na tehniški fakulteti, 19 na Tehniški srednji šoli, 25 v mojstrski šoli itd. V juliju, avgustu in septembru bo 80 študentov prakticiralo v domačem podjetju, 14 pa jih bo šlo na prakso v tujino.

Turistična serija znamk

16. februarja je izšla nova serija jugoslovanskih priložnostnih znamk, imenovana turistična. Njen namen je, opozoriti na tiste turistične kraje pri nas, ki imajo poleg turistične privlačnosti tudi zadostno hotelsko in gostinsko zmogljivost. V seriji je devet znamk. Znamke o vrednosti 10, 15, 20 in 30 din so po dve v različnih barvah in z različno vinjeto (sliko), znamka po 70 din pa je ena, tako da je imenska vrednost serije 220 din. Na znamkah po 10 din sta prikazana Dubrovnik in Bled, na

znamkah po 15 din Postojna in Ohrid, na znamkah po 20 din Opatija in Plitvice, na znamkah po 30 din Split in Sveti Stevan, na znamki za 70 din pa je beograjsko sejmišče. Znamke so izšle v velikih nakladah, tako da bodo na razpolago tudi med turistično sezono.

Dva izseljenska koledarja

Poleg Slovenskega izseljenskega koledarja so dobili jugoslovanski izseljenci še dva izseljenska koledarja za 1959.

Matičin iseljenički koledar izdaja Matica iseljenika Hrvatske v Zagrebu že vrsto let. Letošnji koledar ima na 224 straneh zbranega mnogo zanimivega in pestrega gradiva. Bogat je del, ki govori o življenju in razvoju v domovini, manj številni pa so prispevki o naših izseljencih oziroma o naših izseljencev. Trije prispevki so v angleščini. Besedilo izpopolnjujejo številne lepe ilustracije, predvsem iz domovine. Koledar je uredil kakor že prejšnje Sime Balen in je gotovo razveselil hrvatske izseljence po osem svetu.

Naš koledar 1959 (Yugoslavian Canadian Year Book) je že peti letnik koledarja, ki ga izdajata list »Jedinstvo« in Savez jugoslovanskih Kanadjanov v Torontu, Ont. Na 160 straneh prinaša koledarske podatke, članke, črtice, pesmi, šale, drobiž in precej slik. Zanimivi so predvsem članki iz zgodovine kanadskih Jugoslovancev. Koledar pomeni zlasti zaradi večletnega izhajanja lepo pridobitev za hrvatske rojake v Kanadi.

Cv. A. K.

Domovina NA TUJIH TLEH

SLOVENC
V CHICASKEM MUZEJU

V chिकासkem muzeju znanosti in industrije so imeli v decembru božične predstave in razstave raznih narodov sveta. Zastopani so bili tudi Slovenci. Postavljeno je bilo 22 čevljev visoko (ameriški čevljev je 0,3048 m, torej več kakor 6,5 m) božično drevo, okrašeno na slovenski način, z velikim zemljevidom Slovenije. Drevo je vzbujalo veliko pozornost obiskovalcev, ki so se zanimali za našo domovino.

V FONTANI SO ŽE KUPILI ZEMLJIŠČE ZA DOM

Odbor za zgraditev zavetišča za stare slovenske rojake v Fontani, California, je kupil zemljišče v velikosti 4 in pol akra (1 acre — oral — je približno 4047 kvadratnih metrov, torej skupno približno 18.200 kv. m). To zemljišče leži v bližini Društvenega doma SNPJ v Fontani, ki je na 8334 Cypress St. Mestni načrtni odsek je že odobril, da se lahko na tem zemljišču zgradi slovensko zavetišče za stare rojake. Ker pa je za pričetek graditve doma potrebnih še mnogo sredstev, je bil dne 1. februarja v Društvenem domu SNPJ v Fontani velik bazar, čigar celotni prebitek je šel v sklad za gradnjo.

NAŠ ROJAK HMELJARSKI STROKOVNJAK V ARGENTINI

Slovenski rojak ing. agr. Leopold Leskovar je že več let zaposlen kot hmeljarski strokovnjak pri argentinski vladi. Pod njegovim vodstvom so bili v Argentini zasajeni veliki hmeljski nasadi. Argentinska vlada ga je zdaj poslala v Evropo, da nakupi moderne stroje za obiranje hmelja. Ing. Leskovar je napisal tudi prvo knjigo o hmelju in hmeljarstvu, ki je izšla v Argentini.

ŽE TRETJA UPRIZORITEV »LECTOVEGA SRCA«

Pevski zbor »Zarja« iz Clevelanda je ponovil Gregorčevu spevoigro »Oj to lectovo srce« 11. januarja v Slovenskem delavskem domu na Waterloo Rd. v Collinwoodu. To je že tretja predstava te igre v tej sezoni. 9. novembra 1958 so jo Zarjani prikazali v Waukeganu, 30. novembra pa v Slovenskem narodnem domu v Clevelandu. Čisti prebitek te tretje predstave je v celoti določen za povečanje sklada za zgraditev zavetišča za onemogle rojake v Clevelandu.

50 LET DRUŠTVA SZZ

12. oktobra 1958 je proslavljala podružnica Slovenske ženske zveze (SZZ) št. 25. v Clevelandu, ki je največja podružnica te ženske organizacije, svojo 50-letnico. To društvo je med prvimi društvi SZZ, ki je bila ustanovljena 19. decembra 1926. ter je imela lani 52-letnico. Proslave se je udeležilo 400 rojakinj in rojakov. Imeli so slavnostni banket v novi šolski dvorani pri Sv. Vidu v Clevelandu.

ROJAK — ŽE VEČ KAKOR 50 LET SODNIK

Krajevni listi v Pittsburghu, Kans. so nedavno objavili daljša poročila o rojaku Johnu Shularju, ki stanuje v predmestju Pittsburgha Arcadii in opravlja že od leta 1926 službo mirovnega sodnika. Shular je dolga leta delal v premogovniku, zdaj pa je v pokoju. S požrtvovalnim in trdim delom je vzorno vzgajil svojo družino. Sin John ml. je letalski oficir v Južni Dakoti, sin Felix je učitelj, hčerka Mary por. Logan je učiteljica v Witchiti, najmlajša hčerka Rose pa je učiteljica v Ottawi v Kanadi. John Shular je dolgoletni tajnik društva SNPJ št. 206 v bližnjem Grossu. Vsa družina je včlanjena v jednoti in vsi njegovi otroci govorijo in pišejo slovenski, kar je zasluga njegove zavedne žene Mary, ki je svoje otroke naučila materinega jezika. Naj prejme John Shular tudi naše čestitke!

90-LETNICA AMERIŠKEGA ROJAKA

Dne 9. januarja je proslavljal v Pittsburghu, Pa. na domu hčere in številnih vnukov ter pravnukov čil in zdrav 90-letnico življenja rojak Frank Colarich, eden izmed pionirjev tamkajšnje slovenske naselbine. Colarich je bil rojen na Slinovech pri Kostanjevici na Dolenjskem ter je prišel v Ameriko leta 1895 v Chicago, kjer je živel že njegov brat Martin. Žena mu je umrla že leta 1913 in mu je pustila šest majhnih otrok, ki so danes vsi poročeni in živijo v Pittsburghu, dva pa v Kaliforniji. Za njegov devetdeseti rojstni dan ga je obiskal njegov nečak, slovenski slikar in akademik Božidar Jakac, ki je zdaj na obisku v Združenih državah.

Težko nas je prizadela vest, da se je spet zrušil eden od stebrov našega slovenstva na tujem — 15. februarja je v Clevelandu umrl, zadet od srčne kapi, Joseph Durn, dolgoletni tajnik društva 55 SNPJ in dolgoletni član glavnega odbora SNPJ. Pokojni je bil doma iz Vipave in bi letos v marcu izpolnil 65 let. Bil je vztrajen, požrtvovalen društveni delavec in je s svojimi prizadevanji veliko doprinesel k napredku clevelandske slovenske naselbine.

Zvestemu naročniku in sodlavcu »Rodne grude« bomo ohranili časten spomin. Iskreno sočustvujemo z njegovo težko prizadeto družino!

Slovenska
izseljenska matica

PRIREDITEV »ANTONA VEROVSKA« V CLEVELANDU

Po daljšem odmoru je uprizoril dramski zbor »Anton Verovšek« v Clevelandu 8. februarja v Slovenskem delavskem domu na Waterloo Rd. v Collinwoodu komično igro »Vozel« (»Oj ta vražji fant«). Po igri so člani društva priredili v spodnji dvorani družabni večer z večerjo.

SLOVENSKI SOLAR — DOBER RISAR

Kenny Zakrajšek iz Clevelanda, O. je dosegel na risarsko-slikarskem tekmovanju, ki ga je organiziral clevelandski dnevnik »Plain Dealer«, drugo mesto. Za nagrado je dobil električen vlak. Tekmovanja se je udeležilo več kakor 5600 otrok.

ZLATA POROKA

Dne 6. decembra 1958 sta proslavljala John in Anna Sankar iz Detroita, Mich. 50-letnico poroke. Imata hčer in dva sina, ki so jima priredili lepo proslavo.

OBVESTILO

Predvsem zopet prisrčna hvala za tako lepa in tako številna pisma. Posebna zahvala pa še tistim cenjenim naročnikom, ki so se naših publikacij spomnili s prispevki za tiskovni sklad. »Rodna gruda« se je letos zelo polepšala in povečala. Nova zunanja oprema, fin domač umetniški papir, na katerem je tiskana, večji obseg in zato tudi več lepih slik in raznih novic — pa mali besednjak v treh jezikih na mladinski strani. Vse te izboljšave in dopolnitve so bile seveda zvezane z novimi stroški. Tudi »Slovenski izseljenski koledar« je vsako leto lepši in bogatejši. Ker pa cene za papir in storitve na svetovnem tržišču nenehno rastejo, smo primorani dvigniti ceno tudi našim publikacijam, če hočemo zagotoviti njihovo nadaljnje redno izhajanje.

Zato obveščamo naše naročnike v prekooceanskih državah, da smo primorani že s prvim junijem letos dvigniti naročnino »Rodne grude«, ki bo naslednje leto 4 dolarje letno, cena »Slovenskemu izseljenskemu koledarju« pa bo od leta 1960 dalje 3 dolarje. Z novo ceno še vedno ne bodo v celoti kriti naši stroški in bodo naše publikacije še vedno cenejše, kakor podobne revije po svetu.

Trudimo se, da čimbolj ustrezemo okusu in željam naših naročnikov in pričakujemo, da nam boste tudi v bodoče dajali svoje nasvete, ki jih bomo v okviru možnosti radi upoštevali.

Prosimo vas torej, da ta naš ukrep razumete in upoštevate!

Ker nam »Rodne grude« vsak mesec hitro zmanjka in marsikateremu novemu naročniku ne moremo ustreči s številkami iz prejšnjih mesecev, ponovno prosimo vse, ki prejema revijo na ogled, pa te iz kakršnega koli razloga ne berejo (morda je že kdo od njihove družine naročen), da nam isto takoj vrnejo ali pa jo dajo kakšnemu sosedu, ki je še nima.

Slovenska izseljenska matica

PRVA LETOSNJA ŠTEVILKA
»RODNE GRUDE« ME JE ZELO
RAZVESELILA

Homberg, Westf.

Prva letošnja številka »Rodne grude« nas je zelo razveselila, posebno stran 29, »Mali besednjak« v štirih jezikih. Škoda, da ni večji. Ta bi veliko pomagal starim in še več pa mladini. Prosim, le nadaljujte ga!

Franz Cebin

V SRCU JE VEDNO PESEM:
NAZAJ V PLANINSKI RAJ...

Adelaide, Avstralija

Po poštni nakaznici sem Vam poslal naročnino za koledar in »Rodno grudo«. »Rodna gruda« mi je zelo všeč in jo prečitam od prve do zadnje strani. Najbolj so mi všeč novice iz Jugoslavije, kakor tudi iz življenja naših ljudi po svetu. Koledar 1959 je zelo lep in bogat po fotografijah in črtiv. Pri fotografijah človek ne more dalje, ko vidim kraje, kjer sem živel in se rodil. To me kar doigne nad oblake, pa se hitro spet znajdem na tleh v tem našem pustem kraju — v srcu pa mi vedno odmeva pesem — »Nazaj, nazaj v planinski raj...«

Ivan Zagorc

ŠČASOMA BOSTE IMELI
AMERIKO DOMA
Somerset, Colo.

Pošiljam Vam ponovno naročnino za »Rodno grudo« in 1 dolar za tiskovni sklad. Tudi koledar je zelo lepe vsebine v vseh ozirih in vreden pohvale. Slike nam prikazujejo, kako se je razvila naša stara domovina v industrijsko državo. Ščasoma bodo imeli naši ljudje doma Ameriko in jim ne bo treba na tuje za kruhom, kakor sem šel pred 49 leti.

Mathew Karnely

»RODNO GRUDA« JE MOJA
NAJBOLJŠA PRIJATELJICA

New York, N. Y.

»Rodna gruda«, ki me obiskuje redno vsak mesec, odkar je izšla prva številka, je res moja najboljša prijateljica. Letošnja je dobila novo zunanjo obleko, ki nas še bolj spominja na vse, kar je povezano z življenjem slovenskega naroda.

Proti koncu meseca komaj čakam, da v poštnem predalu zagledam »Rodno grudo«. Vedno bolj sem je vesel, saj je vedno lepša in bogatejša po slikah in drugi

vsebini. Po poštni nakaznici Vam pošiljam 6 dolarjev za naročnino na »Rodno grudo« za l. 1959 zame in mojo prijateljico. 2 dolarja pa pošiljam za tiskovni sklad.

Fred Sartori

(Pismo smo prejeli že lani, pa ga žal zaradi pomanjkanja prostora kakor mnoge druge objavljamo z zakasnitvijo. Medtem je naša revija spet menjala obleko. Tudi ta je lepa — vsa domača in smo prepričani, da bo ugajala. Rojaka Sartorija pa lepo prosimo oproščenja za pozno objavo njegovega pisma. (Op. uredništva.)

Naš zvesti naročnik Fred Sartori iz New Yorka

»RODNO GRUDA« RAD BEREM
Springfield, Ill.

»Rodno grudo« rad berem, ker prinaša zanimive novice in krasne slike, čeprav sem v tej deželi že čez 50 let. Potresa, ki ga Podlimbarski opisuje v svoji povesti, se dobro spominjam. Takrat sem bil star 16 let. Tudi na Limbarski gori sem večkrat bil, saj je bila to takrat edina zabava za nas kmečke fante, če je bil kje kakšen shod. Moja rojstna vas so Jelse pri Blagovici in smo bili tako rekoč sosedje s pisateljem Maselj-Podlimbarskim, ki je bil doma iz Spodnjih Lok.

Joseph Ovca

KOLEDAR JE LETOS ZELO
ZANIMIV, PRAV TAKO
»RODNO GRUDA«

Linton, Indiana

Ne marala bi biti brez nje, je toliko raznih slik in drugih zanimivosti v njej. Pošiljam naročnino za »Rodno grudo« in koledar, kar je več, naj bo v podporo »Rodni grudi«. Seveda imamo tudi tukaj dosti listov, ki jih prebiram in to slovenske in angleške, vendar zelo rada dobim pošto iz moje rojstne domovine. Posebno Skofja Loka mi je pri srcu, ker je tam moj rojstni kraj.

Jennie Dolence

»OPOZORITE IZLETNIKE IZ
AMERIKE, DA SI OGLEDAJO
LEPO KRŠKO DOLINO...«

Cleveland, O.

Prejel sem nekaj števil »Rodne grude« na ogled in se nanjo naročam. List je zanimiv, ker tako lepo opisuje razne kraje lepe Slovenije. Ko pridejo letos izletniki iz Amerike, spomnite jih, da si ogledajo lepo krško dolino. V prejšnjih časih je bila tam sloveča božja pot v cerkvi Sv. Kozme in Damjana. Ogledajo si lahko tudi rojstno hišo pisatelja Josipa Jurčiča, dobre pol ure hoda od Krke. Starejšim rojakom je znana tudi Krška podzemeljka jama, znana tudi iz Jurčičeve povesti »Jurij Kozjak«. Torej dosti zanimivosti za izletnike. Lepi so kraji v domovini! 45 let je že minilo, odkar sem zadnjič gledal krasoto domače zemlje, pa jo imam še vedno živo v spominu. Ne mine dan,

Rojak George Vercic s svojo nečakinjo Marijo iz Sawyerville Ill. pozdravlja vse prijatelje, tudi tiste iz Nove Zelandije

ko mi ne bi misli poromale v lepe kraje ob izviru Krke, kjer sem preživel srečna otroška leta. Za naročnino »Rodne grude« pošiljam 5 dolarjev...

Frank Perko

TUDI TU ROJENA MLADINA
OBCUDUJE NAPREDEK
PRELEPE SLOVENSKE DEZELE
Denver, Colorado

Prejela sem dva koledarja in »Rodno grudo«, prav lepa hvala, tudi v imenu hčerke, ker je en koledar zanjo. Koledar je zelo lep. Kako krasne so slike iz naše prelepe slovenske dežele, katere napredek občuduje tudi tu rojena mladina. In »Rodna gruda«, brez nje bi ne mogla več biti, ker jo tudi moj mož tako rad bere. Komaj čaka, da pride pošta in jo prinese. Obnavljam naročnino in pošiljam še 2 dolarja za tiskovni sklad.

Ioana Zemlik

KOLEDAR JE VREDEN TEGA
DENARJA
Kesport, Pa.

Koledar je zares lep z imenitno vsebino in je vreden tega denarja, ker ima toliko lepih slik skoraj iz cele naše lepe domovine

Slovenije. Moram reči, da mi je prav v zadovoljstvo ta lepi Izseljenski koledar in se vsem lepo zahvaljujem, ker ste ga tako lepo uredili. V sosesčini žive še tri slovenske družine, ki sem jim dala prebrati »Rodno grudo« in so obljubili, da se bodo nanjo naročili.

Josephine Ranzinger

20-LETNICA IZLETNIŠKIH
PROSTOROV SNPJ
Wickliffe, Ohio

Koledar je izvrstno urejen. Letos obhajamo pri nas 20-letnico obstoja naših izletniških prostorov SNPJ. Nekaj o njihovi zgodovini bomo skušali napisati za prihodnji koledar.

Theresa Gorjanc

»POSILJAM VAM ŠTIRI NAROČNINE ZA »RODNO GRUDO...«
Hibbing, Minn.

Pozdravljeni v novem letu, ki ste ga gotovo dobro praznovali. Po bančni nakaznici Vam pošiljam štiri naročnine za »Rodno grudo«. Oprostite, da nisem poslala prej. Zadnji čas je tukaj hud mraz, do banke imam pa precej dolgo pot.

Mary Kolar

MRS. FRANCES SMRDEL
AVTORICA SPEVOIGRE
»VRNITEV«

Barberton, Ohio

V 12. številki »Rodne grude« lani ste objavili članek »Vseslovenski dan v Barbertonu«, ki ga želim dopolniti z naslednjimi podatki. Predobsem odgovarjam na Vaše vprašanje, kdo je avtor spevoigre »Vrnitev«, ki je bila ob tej priložnosti uprizorjena. To je mrs. Frances Smrdel, rojena v Ameriki, ki je šla s starši pozneje v njihov rojstni kraj Dolenjo vas pri Cerknici, kjer je dorasla v mlado dekle in se potem spet vrnila v Ameriko. Spevoigro »Vrnitev« je napisala na pobudo tukajšnje mladine. Dejanje se dogaja v Sloveniji in je igrica vsa prepletena s slovenskimi narodnimi pesmimi. Seveda je imela avtorica s to igrico mnogo dela in potem tudi vsi sodelujoči zato, ker je bila igrica v slovensčini. Mnogo laže bi bilo, če bi bila v angleščini, ki jo zna naša mladina mnogo bolje kakor pa slovensko. Poleg mrs. Frances Smrdel se je mnogo trudil tudi Edvard Gabrošek, ki je sedaj na vseučilišču v Ljubljani. Izmed tistih, ki smo pri igri sodelovali, nas je bilo samo šest, ki smo bili rojeni v Sloveniji. No, prepevali smo prav dobro, ker smo imeli izvrstne pevce. Mrs. Frances Bailey (prej miss Tanja) nam vedno pomaga ko! naš pevovodja. Je zelo nardarjena in nam rada pomaga. Na sliki pri članku, objavljenem v »Rodni grudi«, sta v narodnih nošah miss Agnes Smrdel, hčerka direktorice igre in mlad navdušen fant Joseph Chik.

Jennie Okolish

POSILJAM VAM 500 FRANKOV
ZA KRASNO NOVO OBLEKO
»RODNE GRUDE«
Donai, Nord France

Sporočam Vam, da »Rodno grudo« redno prejemam in da sem se zelo razveselila članka iz moje rojstne zagorske doline, ki je danes spremenjena. Iz Zagorja sem šla leta 1905. Obiskala sem ga pa potem po dolgih letih samo dvakrat, in sicer leta 1918 in 1956. Ko sem bila drugič na obisku tam z mojim možem, ki je doma iz

Mokronoga, sem se od ginjenja razjokala. Večkrat bi bila rada obiskala dragi domači kraj, toda dohodki nama tega niso dopuščali, ker sva imela 8 otrok. Zdaj jih živi še pet, so vsi poročeni. Po moževi smrti sem zadnja leta trikrat zaporedoma obiskala lepo Slovenijo in če bom zdrava, pridem tudi letos. Februarja sem dopolnila že 72. leto, spomin imam pa še kar dober. Dobro se spominjam, ko nam je otrokom naš učitelj Čerin rekel:

Prelepa Ljubljana
je s hribi obdana,
najbolj je lepa,
ko polna je cveta.

Kadar pa zima na vrata
trklja,
njeni so hribi polni snega.

Prepotovala sem že veliko dežel, a tako ni nikjer lepo, kakor domače gnezdo. Ko je človek mlad, tega ne čuti tako kakor zdaj, ko si star in se ti v srcu oglasi domotžje. Pošiljam Vam 500 frankov za krasno novo obleko »Rodne grude«.

HVALA ZA LEPO REVIJO

He'lena, Mout.

Po denarni nakaznici sem Vam poslala naročnino za Rodno grudo za letošnje leto in za prihodnje leto ter znesek za novi koledar. Pošiljam lep pozdrav uredništvu in vsem bralcem lepe Rodne grude.

Anna Mola

OBNAVILJA NAROČNINO
ZA ŠEST NAROČNIKOV
»RODNE GRUDE«

Barberton, Ohio

Prejela sem Vaše pismo, v katerem ste mi potrdili prejem nakazila za mojo naročnino na »Rodno grudo« in za dva koledarja ter 2 dolarja za tiskovni sklad. Skupaj sem prejela tri koledarje in Vam za tretjega in za 6 »Rodnih grud« pošiljam bančni ček. Naročnino za »Rodno grudo« obnavljam za naslednje naročnike: Josephine Porok, Julia Knause, George Lauter, Frank Zupec, Jack Zalar, Mary Virant. Vsebinska koledarja je letos zelo zanimiva, poleg izbranega čtiva ga krasijo tudi številne slike, kar še poveča privlačnost.

Jennie Troha

Mladi vod

Bodoči šolarček

Miranček se vsak dan
zna kar sam umiti,
letos pa začel bo
v šolo že hoditi.

Očka mu je kupil
čisto novo torbo,
saj bo fant se spustil
z učenostjo v borbo.

Kaj bo vanjo spravil?
No, še mi pogledjmo
in lepo po vrsti
vse stvari naštejmo:

Čitanko, peresnik,
svinčnik in radirko,
risanko, ravnilo,
barvic celo zbirko.

V žep si bo pa vtaknil
prav debelo hruško,
a doma bo pustil
tisto staro puško.

Na jesen bo Miran
si oprtal torbo,
kot junak se spustil
z učenostjo v borbo.

Trojčke iz Dornberka na Primorskem: Rafaela, Zorka in Boženka Stubelj, ki so lani v decembru praznovala svojo prvo obletnico, pošiljajo tople poljubčke sorodnikom v Argentino in tetki Angeli v Avstralijo

UGANKE

Po travniku rase,
jo krava popase,
pozimi pa suha
je kravi kos kruha.

Trava

Orjem, sejem in kosim,
vse z motorjem naredim.

Traktor

To je velik učenjak,
ki vsako stvar napiše,
če napravi kaj napak,
mu jih pa sestra zbríše.

Svinčnik in radirka

Vsak me pahne skozi luknjo,
kadar si oblači sukno.

Roka in rokav

Iz gline je žgana,
na mizi stoji,
iz nje pa kup žgancev
se toplih kadi.

Skleda

Pet junakov zleze v luknjo,
vsak obleče svojo sukno.

Prsti in rokavica

Kmet jo v zemljo zasadi,
pa, čeprav ne da mu kruha,
saj ne raste, ne rodi
in je dan za dnem bolj suha.

Prekla

Pet junakov — pet imen,
vsak mesèn je in koščen,
primejo za delo vsako,
delajo človeku tlako.

Prsti

Nima glave, ne jezika,
govori, prepeva, vzklika,
vse glasove on posnema,
brez elektrike pa drema.

Radio

MALI BESEDNJAK

Slovensko

v hiši
muce
črna
siva
bela
miške
v podstrešju
v kleti
na lov
jeseni
tla
na dvorišču
blatno
se lovile
igrale
po blatu
se umazale
po veži
spalnice
mama
v sobo
pod mizo
pod stoli
pod omarami
pod posteljami
z zavesami
na oknu
s prtom
pod blazinami
in pernicami
po rjuhah
zaspale
metlo

English

in the house
kittens
black
grey
white
mouses
in the attic
in the cellar
went hunting
in autumn (fall)
ground
in the yard
muddy
were chasing
playing
in the mud
became dirty
through the parlor
of the bedroom
mummy
into the room
under the table
under the chairs
under the chests
under the beds
with the curtains
on the window
with the tablecloth
under the pillows
and the eiderdorons
on the sheets
slept in
the broom

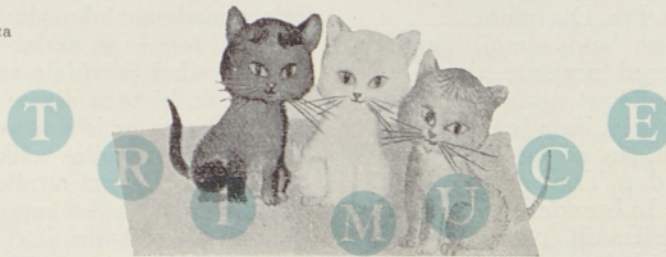
Français

dans la maison
petits chats
noir
gris
blanc
les souris
sous le toit
dans la cave
à la chasse
en Automne
la terre
dans la cour
boueux
se donnaient la chasse
ils jouaient
dans la boue
se sont salis
dans l'antichambre
à la chambre à dormir
maman
dans la chambre
sous la table
sous les chaises
sous les armoires
sous les lits
avec les rideaux
sur la fenêtre
avec la nappe
sous les coussins
et les plumiers
sur les draps
se sont endormis
le balai

Deutsch

im Hause
Mietzekatzen
schwarz
grau
weiss
Mäuse
auf dem Dachboden
im Keller
auf die Jagd
im Herbst
der Boden
im Hofe
kotig
haschten sich
spielten
im Kot
beschmutzten sich
durch das Vorzimmer
des Schlafzimmers
Mutti
in's Zimmer
unter dem Tisch
unter den Stühlen
unter den Kasten
unter den Betten
mit den Vorhängen
am Fenster
mit dem Tischtuche
unter den Polstern
und den Tuchtenen
auf den Leintüchern
schliefen sie ein
den Besen

Zdravko Omerza

V hiši so imeli tri muce. Prva je bila črna, druga siva, tretja čisto bela. Pridno so lovile miške po hiši, v podstrešju in v kleti. Ko so doma že polovile skoraj vse miške, so šle včasih na lov k sosedom.

Jeseni je dež razmočil tla na dvorišču in je bilo zelo blatno. Muce so od nekod pri-tekle na dvorišče in se tam lovile in igrale. Prekopicavale so se po blatu in se zelo uma-zale. Potem so stekle v hišo. Ko so tekle po veži, so zagledale, da so vrata v spalnico odprta. Mama je pospravljala spalnico, potem pa je pozabila zapreti vrata. Mucke so vesele stekle naravnost v sobo. Tam so se lovile in skrivale pod mizo, pod stoli, pod omarami in pod postelja-mi. Igrale so se tudi z zavesami na oknu in s prtom, ki je visel z mize.

Nazadnje je črna muca skočila na posteljo, za njo pa še siva in bela. Skrivale so se pod blazi-nami in pernicami in se valjale po svežih rjuhah. Razmetale in umazale so vso posteljo. Konč-no so se utrudile, se stisnile skupaj in sladko zaspale.

Ko je prišla mati v spalnico in zagledala umazane in razmetane postelje, se je prijela za glavo. Vzela je metlo in spodila muce na dvorišče.

ČEKANJE

»Fra Diavolo!« je ponosno ponovila teta. »Saj res,« se je takoj nato nasmehnila. »ti tega ne moreš vedeti, ker te ni bilo doma. Fra Diavolo je bilo partizansko ime Travnikarjevega strica. Saj se ga spominjaš? ‚Bogami‘ so mu rekli.«

»Bogami!« sem vzkliknil, ker sem nenadoma zagledal v zrcalu svojega spomina Travnikarjevega strica, lasastega, bradatega in brkatega orjaka, vaškega gromovnika. Bil je dobričina, širokoustna, dobrodušna dobričina. Bil je sin velikega kmeta. Po očetovi smrti ni maral ostati doma, ker bi moral biti starejšemu bratu za hlapca. Popihal jo je v Bosno, kjer je drvaril do izbruha prve svetovne vojne. Domov se je vrnil šele drugo leto po vojni. Pokazalo se je, da ni služil Franca Jožefa, temveč da je bil pri četnikih, o katerih je govoril noč in dan. In nemara se prav zaradi tega ni bril. Za delo ni bil ravno preveč navdušen. Pohajkoval je po vasi, posedal pri krčmi pri Mojem Jezusu in ‚divanil‘, kakor se je sam izražal. ‚Divanil‘ je seveda samo o Bosni, o Sandžaku in o Črni gori, da je vsa vas poznala te junaške kraje. In ‚divanil‘ bi kar naprej, da ga ni mlada Travnikarica potipala za pravo žilico; zaslutila je, da ima rad otroke, pa je tega divjega moža, ki je govoril samo o puškah in sabljah, lepo ukrotila ter ga v najkrajšem času vzgojila za odlično pestunjo.

»Nič čudnega ni, da je bil partizan,« sem rekel.

»Pa še kakšen!« se je zavzela teta. »Od jeseni enainštiridesetega. Prvi je izginil iz vasi. Da, in kasneje si je tudi brado obril, tako je bil besen zaradi četnikov.«

»In zakaj ste mu rekli Fra Diavolo?«

»Zakaj? Ti se seveda ne boš spomnil starega župnika Čarja. Včasih, pred prejšnjo vojno, ko je bil še krepkih let, je večkrat grmel v svojem besu o nekakšnem Fra Diavolu. Baje je bila pesem iz neke opere o razbojniku. No, ko so Čarja povzili, je začel pesem brundati Travnikarjev stric. Kakor bi jo bil podedoval. In brundal jo je kar naprej. Najbrž tudi pri partizanih, pa so ga tako krstili. Saj ime je bilo zanj kakor nalašč; pravijo, da je bil vražji vojak. On je Drejca do kraja spreobrnil.«

»Kako?«

»Le potrpi, da povem do kraja. Začelo se je pri Smukaču, za katerim nam je bilo vsem hudo. Boris je ves dan jokal. Pod staro poznico za hlevom mu je izkopal jamo. In ker sem bila tam, sem šla, kakor bi rekla, h pogrebu. Boris ga je položil v jamo, ga pogladil ter se nato okrenil k Obrekarju. ‚Kajne,‘ je rekel, ‚da je bil tudi Smukač partizan?‘ Obrekar je najprej pobu z roko obrisal solze, nato pa je odločno pritrtil: ‚Bil! Tako pasji so danes ljudje, da morajo vsi umirati take smrti!‘ — Pa saj so tvojega Pazija že pred leti ustrelili,« je rekla teta s spremenjenim glasom ter me pogledala.

Spomnil sem se našega dobrega Pazija, tudi volčjaka, ki so ga karabinjeri ustrelili pred petnajstimi leti, ko sem se vrnil iz rimske ječe in sem bil doma pod policijskim nadzorstvom. Rekli so, da laja že pet minut pred njihovim prihodom in da tako lahko poskrijem, če imam kaj takega v hiši. Tudi Pazija smo lepo pokopali.

»Da, taki so bili. Še psom niso dali živeti!« je vzkliknila teta. »No, in da ti povem naprej. Že naslednji dan se je Drejc ves poklapan pritepel k Obrekarju ter ga prosil, naj ga spravi k partizanom. Jasno je, da mu Obrekar ni verjel. Toda Drejc ni odnehal. Obsedel je na tnalu ter se ni ganil od hiše, dokler ni Obrekar vse natančno razmislil. Sprevidel je, da se ga ne bo odkrižal, pa ga je lepo odvedel k Travnikarjevemu stricu, češ, naj ga tam pretehtajo. In stric ga je vzel v roke. Najbrž kar trdo. Spreobrnil ga je pa le. In potem mu je umrl v naročju...«

»Kdo? Stric?« sem jo prekinil.

»Ne! Stric bo še tebe preživel! Drejc je stricu umrl v naročju...« Teta si je s predpasnikom obrisala obraz, nato pa je tiho rekla: »Baje ga je moral ustreliti... ker mu ni bilo več rešitve...«

Nič nisem rekel. Zagomazelo mi je po životu in teta je to opazila.

»Da,« je vzdihnila, »hude stvari so se godile. Vrtinec nas je vase zasukal. Vsak ima svojo zgodbo, kdor je mrtev in kdor se je pretolkel, da je živ ostal...«

»Vsak,« sem prikimal ter precej živo pogledal v staro stensko uro, ki je v tej polmračni izbi začela nenadoma tako glasno tiktakati.

Tudi teta se je ozrla.

»Marsikaj je videla in marsikaj bi vedela povedati, če bi reva stara znala govoriti,« je rekla, stopila k uri ter jo s previdnimi kretnjami navila. Nato je pomaknila veliki kazalec za pet minut naprej ter se spet vrnila k mizi. Sedla je, prekržala roke, in ko sem jo pogledal, se mi je v zadregi nasmehnila.

»Vidiš, kam sva prišla?« je rekla. »Popolnoma sem izgubila nit. Kje sva že bila? Aha! Začela sem s spomladanskimi prašički. Šli so torej, Obrekar, Boris in Smukač, na Oblakov vrh in vrnili so se brez prašička in brez denarja. To je bilo spomladi dvainštiridesetega. Pozneje je Obrekar rad pripovedoval, kako je bilo, ko se je vrnil. ‚Postavim oprtnik v veži v kot in stopim v kuhinjo. Stara se okrene. — Kje imaš prašička? pravi. Nimam, pravim. — Zakaj ne? pravi in zabije kuhalnico v polento. — Ker še niso godni, pravim. — Kdaj bodo godni? pravi. — Drugi teden, pravim. — Pa boš šel? pravi. — Bom, pravim, kakopak, in se smejem.‘ Tako je pripovedoval s svojim večnim ‚pravim‘... In naslednji teden je res šel. In prav nič ga ni bilo treba priganjati. Ampak prašički

še niso bili godni. Potem pa je prišel k nam. Še danes ga vidim, kako se je s svojim upognjenim hrbtom prizibal po vrtu. Bilo je proti večeru... Oče... naš je cepil drva, jaz pa sem trebila radič za večerjo, ker smo živeli samo ob radiču in polenti. Drugih ni bilo doma. Obrekar sede in začne govoriti o prašičkih, o Oblakovem vrhu in kako da tam ni fašistične sodrge. Potem je nekaj zamrmral. Ujela sem, da je imenoval Travnikarjevega strica, toda takoj je utihnil, si obrisal pot in pogrknil. Vedela sem, da ima še nekaj za bregom, pa da mu beseda ne gre z jezika. In mene je večkrat ošinil s pogledom. Še danes me zazebe. Ni mi zaupal. Kasneje mi je sam povedal. „Ne zameri, Ana,“ je rekel, „toda takrat si bila ti še kuhana in pečena pri gospodu. Za našega gospoda pa so že vedeli, kakšne barve je.“ To je že res, da sem hodila v župnišče, toda da bi z gospodom šla tako daleč, nikakor ne! To mi že lahko verjameš!« je rekla in me naravnost pogledala s svojimi drobnimi očmi.

Prikimal sem odločno. Teta si je s predpasnikom obrisala potno čelo in nadaljevala:

»No, kakor sem rekla, Obrekar mi takrat ni zaupal. Zato je vstal in rekel, da si bo ogledal oreh na polici ter je zavil za hlevom. Oče... naš je stopil za njim. Dolgo sta modrovala... In drugo soboto sta šla oba na Oblakov vrh po spomladanske prašičke. In nista šla prazna. Nesla sta koruzne moke in fižola in še druge drobnarije... za zamenjavo, kakor sta rekla... Tako je pri nas začelo... No, da, kar se mene tiče, oče naš je vse pošteno v precep vzel, mene pa še posebej. Dobro me je pretresel... Obrekar pa je tudi ženi povedal, kako in kaj je na Oblakovem vrhu. „Spočetka se je nakremžila in kar huda je bila,“ je pripovedoval potem, „toda, ko sem ji rekel, da pobje stradajo in da jih zebe in da bi bili naši prav gotovo tam, če bi bili doma, je umolknila. Molčala je kar dva dni in grebla in grebla po glavi. Ko pa sem se v petek vrnil z gmajne, je bilo v izbi vroče kakor sredi poletja, čeprav so bila okna odprta in maj še ni bil pri kraju. Potipljem peč: razbeljena. „Kaj pa si počenjala?“ pravim. — „Nič,“ pravi, me prime za roko in me vleče v sobo, kakor me je včasih vlačila gledat speče otroke. In tam je bilo na oknu pet hlebov kruha, pravkar spečenih. „Da boš imel za pot na Oblakov vrh,“ pravi in se veselo smeje. „In dva para nogavic sem tudi spletla,“ reče. Kar vedel nisem, kaj bi storil. Pa sem jo stisnil k sebi kakor pred leti, ko sva bila še mlada in sva v sobi gledala najine speče otroke. Ona pa v jok, češ „naših pobov pa ni.“ Ni jih, sem rekel, zato morava pa midva pomagati.“ Tako je pripovedoval. In potem sta nosila oba z našim. In še poba Borisa sta jemala s seboj. Pobu je bilo dvanajst let, a držal se je kakor mož. „Pob bo molčal,“ je govoril Obrekar. „Dobro sem ga vzel v precep. — In da boš držal jezik, sem mu zažugal. — Bom je prikimal. In če te primejo in te

začno mlatiti? Tudi! Pa če te bodo hudo lasali? Tudi! Pa če ti porečejo, da te bodo obesili? Tudi!... In gledal me je že tako, da sem mu moral verjeti.“ In pob je res zdržal, vse je zdržal. Pa bom že povedala... Potem je Obrekar pregovoril še čevljarja Zanuta, ki se je spravil celo na škornje, krojača Mešeleta, ki je šival, ženske so pletle nogavice, mladi pobje, ki jih niso pobrali in odgnali v Italijo, pa so kar kopneli. Zdaj je bil, zdaj ga že ni bilo več. In vse je Obrekar odpeljal k Fra Diavolu, k Travnikarjevemu stricu. Pa saj sam veš, kako je bilo. Bili so lepi časi!« je vzkliknila teta prav iz srca. »Še sedaj jih vidim, kako se o mraku odpravljajo na pot. Obrekar je zadel svoj oprtnik in potem trdo udaril z nogami ob tla.«

Teta je vstala, stresla svoje suhe noge in udarila z debelimi čevlji po podu.

»Tako je naredil. „Ali bosta držali, hudiča, ali ne bosta držali!“ je govoril svojima nogama, kakor bi bili dve živi stvari. „Če sta sedemdeset let lahko nosili gnoj, bosta zdaj vendar še nekajkrat nesli kruh. To je vsekakor lepše in lažje tudi,“ se je smejal. Sicer pa je bil res bolj trden. O zgagi ni več tožil. S svojo upognjeno hrbtenico je pa kar norce bril. „Tako je še bolj pripravno,“ je govoril. „Te vsaj oprtnice ne grizejo v ramena, ker ti oprtnik ne visi, temveč leži na hrbtu.“... Sama dobra volja ga je bila. Oči pa je imel že tako svetle in ostre, da si ga lahko gledal samo, kadar si svoje delo res opravil in je bila tvoja vest čista.«

Umolknila je ter se spet zagledala v podobo na steni. Pogledal sem jo; teta je bila zamišljena.

»Kdaj pa so ga prijeli?« sem tiho vprašal.

»Kdaj?« se je zlecnila. »Lani... lani... avgusta meseca... petnajstega ponoči... veš kaj, pojdiva ven. Tega kar ne morem in ne morem pred njim povedati!« je rekla dokaj odločno in takoj vstala.

Šla sva iz hiše. Postala sva nekaj časa pod tepko na dvorišču ter gledala v Idrijco, ki je glasno tekla mimo.

»Ob prvi povodnji bo nam še kos njive odnesla,« je rekla teta in pokazala z dolgim prstom proti ovinku, kjer je reka butala v našo peščeno zemljo.

»Treba bo pač zgraditi bran pod Vrtačo,« sem rekel.

»Treba bo... rok bo treba,« je tiho zamrmrala. Toda takoj je nejevoljno stresla glavo, ker se je spomnila, da je s temi besedami omenila našega očeta.

(Nadaljevanje)

POPRAVLJAMO

Na strani 11 v prvi letošnji številki naše revije pri članku »Slovenska ženska zveza za domovino« bi se v prvem odstavku morala pravilno glasiti — ustanoviteljice Slovenske ženske zveze iz Sheboygana Wisc. namesto iz Milwaukee.

UREDNIŠTVO

NAKOVALO STARO 410 LET

Nedaleč od Litije stoji še zdaj ob neki kmetiji opuščena kovačnica. Razpada, mehovi so razrezani — Nemci jih imajo na vesti, ker je v njej kovač izdeloval razna orodja, potrebna partizanom. Med šaro, ki razmetana leži v kovačnici, sameva tudi nakovalo, ki bi sodilo vse prej v muzej prve vrste, kot pa sem. Na nakovalo je namreč letnica 1548. Ustno izročilo pravi, da so tod v plavžih in kovačnicah skrivoma kovali orožje za uporne kmete, ki so se dvignili zoper gosposko.

V GLEDALIŠČE PES PO 65 KILOMETROV DOLGI POTI

V Beltincih živi kmet Mirko Baligač (kosmati Imrek mu pravijo), ki si je pred leti omislil svojevrstno pot v gledališče. Od Beltincev do Maribora je 65 kilometrov. Zjutraj je odšel od doma, zvečer pa je že gledal v Mariboru »Prodano nevesto«. Ko se je čez dva dni vračal, je zjutraj pohitel iz Maribora, tako da je zvečer pravočasno prišel v Beltince, ker je imel ob tričetrt na sedem pevske vaje. Baligač je verjetno edini prekmurski kmet, ki se je odločil, da bo prehodil slovensko planinsko transverzalo. Na pot gre skupaj z ženo, ta čas pa jima zna nec opravi potrebna dela na kmetiji.

SEDEMINDVAJSETKRAT ZAVZETA VAS

Od razpada Italije do konca vojne je bil Cepovan važno središče delovanja osvobodilnega gibanja in partizanskih enot. V vasi je bil dolgo časa štab IX. korpusa. Nemci so Cepovan nekajkrat bombardirali in dvakrat zažgali, sedemindvajsetkrat osvojili in ga vselej zopet izgubili.

BOMBE SO PRESADILE LIPO

Pred planinskim zavetiščem Poldanovec v Lokvah na Primorskem raste nekaj lip, ena med njimi pa je posebno slavna. Ko so Nemci bombardirali Lokve, je ena bomba izruvala lipo. Po nekem čudnem naključju pa ji je druga spet pomagala postaviti se v prvotni položaj. Po napadu so domačini lipi prisili nekaj zemlje in od takrat naprej prav tako lepo raste, kot prej, le, da je nekoliko nagnjena.

SEST MAKARONOV ZA SPOMIN

Ravnatelj gimnazije v Gornji Radgoni, pisatelj Manko Golar hrani kaj nenavaden spomin na bedno življenje v koncentracijskem taborišču na Rabu. Za božični večer leta 1941 je dobil za večerjo plehko juho in v njej nekaj črnih makaronov. Polovil jih je in posušil ter vse nanizal na vrvico. Poleg te relikvije ima še leseno vazo, izdelano iz deščic zaboječkov, v katerih so internirancem svoji pošiljali hrano. Izdelal jo je neki študent iz Ljubljane, ki je pa kasneje umrl. Ker ni smel imeti noža, si je stolkel iz žeb-

ljev majhna rezila in z njimi rezbaril v deščice. Vaza s čudovitimi slikarijami in lepo pobarvana je pravo čudo, še posebno zato, ker je bila izdelana s tako bornimi sredstvi.

LJUDSKI REZBAR IN USTANOVITELJ KAPELE

Na Tolstem vrhu blizu Raven na Koroškem živi Gregor Lipovnik, daleč na okoli znan posebež, ki izreže razne svete podobe iz lesa, križane in trpinčene Kristuse itd. Gregorju je mati namenila šole, a je navsezadnje le ostal doma. Že kot pastir je izrezoval za jaslice pastirje, ovčke, kamele in kralje. Delo mu je šlo vedno bolj izpod rok in kmalu je začel izdelovati po naročilu križane za razna znamenja in kapele. S cerkvenimi oblastmi je imel veliko opravka, ko je hotel kmalu po prvi svetovni vojni postaviti sam svojo cerkev. Nazadnje je le dobil dovoljenje, si sezidal in opremil cerkvico. Pred vrati si je izkopal grobnico in tudi zato je imel precej opraviti, preden je dobil dovoljenje od posvetne in cerkvene gosposke, da bo lahko tam pokopan. Tri zime od božiča do pusta je rezbaril, da je pripravil vse potrebne svetnike za oltar v cerkvi. Doslej, pravi, je izrezal čez štiri sto najrazličnejših podob.

LETA 1500 ZASAJENA LIPA

Okoli 700 let starosti prisodijo strokovnjaki velikanski »najevski lipi« na Lundranskem vrhu pri Črni na Koroškem. Sedem dobro raščenih mož jo komaj objame. Pravijo, da je zrašenih več lip skupaj, menda kar 12 in da so jih zasadili Turki. Pod lipo, tako pripoveduje pravljica, je zakopano srebrno turško sedlo, žlice in krožniki za celo gostijo in še precejšen kup dukatov. Kmet Najevnik, na čigar zemlji raste lipo, ve povedati, da se je njegov boter v svojem 94. letu starosti spominjal lipe iz detinskih let prav take, kot je še sedaj. Čeprav je do lipe iz Črne poldrugo uro hoda v breg, jo pozna do Mežice in Raven staro in mlado.

RIMSKI SARKOFAG — GOSTILNIŠKA KLOP

Pred gostilno Brančurnik v Prevaljah na Koroškem stoji kaj nenavadna klop. Okoli dva metra dolga s sediščem in naslonjalom izklesana iz marmora, služi popotnim ljudem in utrujenim vinskiim bratcem za počitek. Njen prvotni namen pa je bil vse drugačen. Tudi ni bila od vsega začetka klop, pač pa grobnica. Takrat je imela štiri stene, zdaj ima le tri in v njej ni bil deležen večnega, pač pa kvečjemu 1.500-letnega počitka kakšen rimski centurion, najbrž z imenom Fecit. To ime se je namreč pred petdesetimi leti še dalo razbrati na steni sarkofaga. Ob neki povodnji

v osemnajstem stoletju je Meža spodkopala in razkrila toliko rimskih stebrov, spomenikov in podobnega, da se je bilo kar težko spoznati. Takrat so v strugi Meže našli tudi sarkofag in prednik današnje-ga gostilničarja ga je odvlekel v gostilno, mu po vsej verjetnosti odbil eno stranico in ga tako uporabil za gostilniško klop.

HOTEL

HOTEL SLON
LJUBLJANA

se priporoča z obrati:

hotel, kavarna, restavracija, slaščičarna, bife, bar, kopališče

SLON

Ko boste spet obiskali
belo Ljubljano,
obiščite tudi naš bife,
kjer boste hitro in dobro
postreženi

GOSTINSKO PODJETJE

DAJ - DAM

LJUBLJANA

Podjetje za izvoz lesa in lesnih izdelkov

SLOVENIJALES

Ljubljana, Beethovnova 11

SLOVENIJALES izvaža: mehek rezan les vseh vrst in dimenzij, bukov in hrastov rezan les kakor tudi rezan les drugih listovcev, doge in sode, celulozni les, železniške prage, drva za kurjavo, lesno oglje, zaboje vseh vrst, parkete, furnirje, rezane in panel plošče, lesovinske plošče, obešalnike in drugo galanterijsko blago, kopita, igračke, taninske ekstrakte, lesno moko, športne rekvizite: smuči, vodne smuči, badminton reketi, moderno in stilsko pohištvo (v garniturah ali posameznih kosih), stole razne konstrukcije in izdelave, drobno in otroško pohištvo, montažne hiše in barake.

SLOVENIJALES izvaža v naslednje države: Anglijo, Avstrijo, Belgijo, Češkoslovaško, Dansko, Francijo, Grčijo, Italijo, Luxemburg, Madžarsko, Malto, Holandijo, Norveško, Švedsko, Švico, Turčijo, Zahodno in Vzhodno Nemčijo, ZDA, Argentino, Kanado, Venezuelo, Alžir, Egipt, Maroko, Tunis, Južno in Vzhodno Afriko, Burmo, Ciper, Indijo, Irak, Izrael, Jordan, Liban, Pakistan, Kenijo, Avstralijo, Novo Zelandijo itd.

